

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen yhteistyö - raporttiluonnos

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2019:xx

Sisällys

1 Ammatillinen koulutus ja korkeakoulutus – uudistukset ja visiot.....	3
1.1 Ammatillisen koulutuksen uudistus	3
1.2 Korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittäminen	5
1.3 Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030.....	6
1.4 Yhteistyö ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen nivelvaiheessa.....	9
2 Siirtymät peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen ja ammatillisesta koulutuksesta korkeakoulutukseen	12
3 Ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen yhteistyö nykyisin.....	19
3.1 Yhteistyön tavoitteet.....	19
3.2 Keskeiset yhteistyömuodot ja esimerkkejä nykyisistä yhteistyömalleista	20
3.3 Yhteistyön esteet.....	25
4 Ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen yhteistyön tavoitteet.....	25
5 Ehdotukset ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen yhteistyön kehittämiseksi	26
5.1 Yhteistyön periaatteet ja yhteistyön tukeminen.....	26
5.2 Yhteistyön muodot ja toimintamallit	28
5.3 Yhteistyön rahoitus.....	32

1 Ammatillinen koulutus ja korkeakoulutus – uudistukset ja visiot

1.1 Ammatillisen koulutuksen uudistus

Toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformi oli yksi pääministeri Juha Sipilän hallituksen Osaaminen ja koulutus -painopisteen kuudesta kärkihankkeesta. Reformi eteni hallituksen toimintasuunnitelman mukaisesti siten, että uusi ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö ja siihen sisältyvät keskeiset uudistukset tulivat voimaan 1.1.2018.

Toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformissa ammatillinen koulutus uudistettiin osaamisperusteiseksi ja asiakaslähtöiseksi kokonaisuudeksi. Uudistusten tavoitteena oli ammatillisen koulutuksen järjestelmä, joka vastaa aiempaa oikea-aikaisemmin, osuvammin ja tehokkaammin työ- ja elinkeinoelämän, yksilöiden ja yhteiskunnan yhä nopeammin muuttuviin ammatillisiin osaamistarpeisiin ja tukee samalla talouden uudistumista, uusien työpaikkojen ja yritysten syntymistä sekä yhteiskunnan kehitystä ja eheyttä. Yksi suurimpia muutoksia uudistetussa ammatillisessa koulutuksessa on ajattelutavan kääntyminen järjestelmäkeskeisyydestä osaamisperusteisuuteen ja asiakaslähtöisyyteen. Jatkossa ammatillisen koulutuksen tärkein tehtävä on tuottaa yksilöllistä ammatillista osaamista opiskelijoiden ja työelämän tarpeiden mukaan. Tämä tarkoittaa, että opintopolut rakennetaan yksilön tavoitteiden, lähtökohtien ja elämäntilanteen pohjalta tukemaan tavoitteellista opiskelua ja ammattiosaamisen hankkimista.

Ammatilliseen koulutukseen hakeutumista sekä opiskelijavalintaa ja opiskelijaksi ottamista muutettiin siten, että jatkuvasta hausta tuli koulutukseen hakeutumisen pääväylä. Näin ammatilliseen koulutukseen hakeutuvilla on mahdollisuus päästä koulutukseen silloin, kun siihen on tarve. Myös hakeutumisvaiheessa tehtävään suoritettavan tutkinnon tai koulutuksen valintaan sekä hakijan ohjaukseen liittyviä menettelyitä tarkennettiin. Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteishaku, yhteiset hakumenettelyt valmentaviin koulutuksiin ja erityisopetukseen ovat ensisijaisesti samana vuonna perusopetuksen päättäneiden sekä muiden vailla perusasteen jälkeistä ammatillisesti suuntautunutta tutkintoa olevien hakuväylä.

Osana ammatillisen koulutuksen reformia toteutettiin ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteen uudistaminen. Kolmiportainen tutkintorakenne (ammatillinen perustutkinto, ammattitutkinto ja erikoisammattitutkinto) säilyi, mutta tutkinnot ovat jatkossa nykyistä laaja-alaisempia. Laaja-alaisuus ja joustavuus tarkoittavat myös sitä, ettei uutta osaamistarvetta varten ole aina tarpeen luoda uutta tutkintoa, vaan uusiin osaamistarpeisiin voidaan vastata pääasiallisesti olemassa olevia tutkintoja uudistamalla. Tutkintojen määrä väheni tutkintouudistuksessa asteittain nykyisestä noin 360 tutkinnosta 164 tutkintoon 1.1.2019 mennessä. Opiskelijalla on nykyistä enemmän valinnan mahdollisuuksia erikoistua tutkinnon sisällä. Opetushallitus uudisti kaikkien ammatillisten tutkintojen perusteet uuden lainsäädännön mukaiseksi vuoden 2019 alkuun mennessä. Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden jatko-opintokelpoisuus korkeakouluihin säilyi ennallaan, samoin mahdollisuus suorittaa ammatillinen perustutkinto ja ylioppilastutkinto yhtä aikaa.

Tutkintojen myöntämis- ja koulutuksen järjestämisoikeudesta päätetään yhdellä ammatillisen koulutuksen järjestämisluvalla aiempien erillisten lupien sijaan. Tutkinnon myöntämisoikeus on koulutuksen järjestäjillä. Koulutuksen järjestäjät voivat järjestämislupaansa sisällytettyjen tutkintojen rajoissa päättää aiempaa vapaammin koulutustarjontansa kohdentamisesta sekä siitä, millä tavoin ja missä oppimisympäristöissä koulutusta järjestetään. Ohjattua ja tavoitteellista opiskelua voidaan toteuttaa joustavasti esim. oppilaitosten oppimisympäristöissä, työpaikoilla tai digitaalisissa oppimisympäristöissä. Järjestämislupa kattaa myös muut koulutuksen ja tutkintojen järjestämisen sekä koulutuksen saatavuuden kannalta tarpeelliset määräykset ja tehtävät.

Tutkintotavoitteinen ja osa tutkintoon johtamattomasta työvoimakoulutuksesta tuli osa opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnoimaa ammatillista koulutusta vuoden 2018 alusta, ja ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen järjestämisluvassa säädetään tästä syystä erikseen työ- voimakoulutuksen tehtävästä. Työvoimakoulutuksen opiskelijaksi ottamisessa säilyy edelleen työ- ja elinkeinoviranomaisen toteuttama työvoimapolitiittinen harkinta, ja koulutusten järjestämisessä kuullaan työ- ja elinkeinohallintoa. Opetushallinnon vastuulla on koulutuksen laadusta ja rahoituksesta huolehtiminen.

Ammatillisen koulutuksen uusi lainsäädäntö kannustaa ja velvoittaa koulutuksen järjestäjät ottamaan tutkinnoissa, koulutuksessa ja niiden järjestämisessä huomioon työ- ja elinkeinoelämän tarpeet. Tutkintoja ja koulutusta suunniteltaessa, järjestettäessä, arvioitaessa ja kehitettäessä sekä osaamistarpeita ennakoitaessa tulee tehdä yhteistyötä työ- ja elinkeinoelämän kanssa.

Työpaikalla järjestettävää koulutusta uudistettiin siten, että sen päämuodot ovat oppisopimuskoulutus ja koulutussopimukseen perustuva koulutus. Lisäksi henkilökohtaistamisen yhteydessä voidaan sopia muusta työpaikalla tapahtuvasta oppimisesta. Opiskelijalle parhaiten soveltuvat työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä järjestettävän koulutuksen muodot suunnitellaan henkilökohtaistamisen yhteydessä, ja opiskelija voi esimerkiksi siirtyä joustavasti koulutussopimukseen perustuvasta koulutuksesta oppisopimuskoulutukseen, kun hänen osaamisensa ja valmiutensa kasvavat ja edellytykset oppisopimuksen solmimiseen saavutetaan. Oppisopimuskoulutuksen houkuttelevuutta erityisesti nuorten koulutusmuotona lisättiin yhdenmukaistamalla sen rahoituksellista asemaa suhteessa muihin koulutuksen toteuttamistapoihin, selkeyttämällä ja yhdenmukaistamalla sen hallinnollisia prosesseja ja lisäämällä joustavuutta hyödyntää sitä monipuolisemmin koulutuksen toteuttamistapana. Oppisopimuksen ja koulutussopimuksen solmimista koskevat kriteerit määriteltiin yhdenmukaisin periaattein työpaikalla tapahtuvan pedagogisen ja hallinnollisen prosessin selkeyttämiseksi ja sujuvoittamiseksi sekä työpaikalla järjestettävän koulutuksen laadun varmistamiseksi.

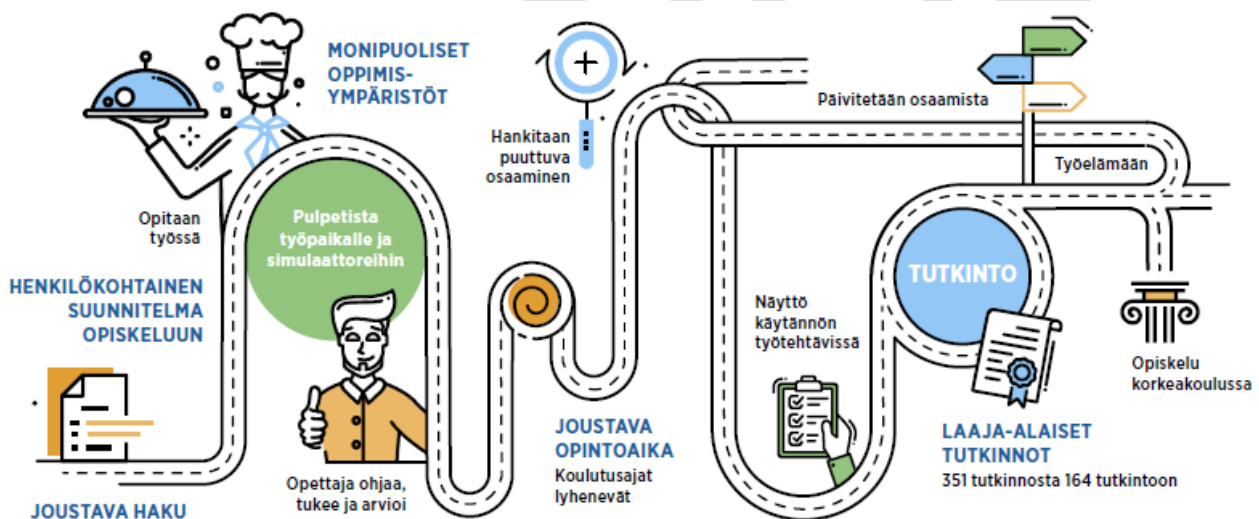
Uusi ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö vahvisti työelämän roolia osaamisen laadun varmistamisessa. Tutkinto suoritetaan yhdellä tavalla eli osoittamalla ammattitaito ensisijaisesti käytännön työtilanteissa työpaikoilla (= näyttö). Opiskelijan ammatillista osaamista arvioivat opettaja ja työelämän edustaja yhdessä. Näyttöjen asianmukainen järjestäminen edellyttää, että koulutuksen järjestäjällä on toimivat työelämäsuhteet. Valtakunnalliset työelämätoimikunnat osallistuvat näyttöjen toteutuksen ja osaamisen arvioinnin laadun varmistamiseen seuraamalla ammatillisten tutkintojen järjestämistä valtakunnallisen palaute-, seuranta- ja arviointitiedon avulla. Lisäksi työelämätoimikunnat osallistuvat näyttöjen toteutuksen ja osaamisen arvioinnin laadun varmistamiseen tekemällä tarvittaessa vierailukäyntejä näyttöympäristöihin. Työelämätoimikuntien tekemä laadunvarmistamistyö edistää koulutuksen ja työelämän välistä yhteistyötä sekä valtakunnallisesti että koulutuksen järjestäjän tasolla.

Yhteen tutkinnon suorittamistapaan siirtymisen myötä osaamisen tunnistamista, tunnustamista, hankkimista ja osaamista sekä tarvittavia ohjaus- ja tukitoimia koskeva yhtenäinen henkilökohtaistaminen laajennettiin koskemaan kaikkia ammatillista tutkintoa tai sen osaa suorittavia sekä valmentavien koulutusten opiskelijoita. Lisäksi osaamisen tunnustaminen säädetiin koulutuksen järjestäjän velvollisuudeksi, jolloin koulutuksessa keskitytään puuttuvan osaamisen hankkimiseen. Kaikille opiskelijoille laaditaan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS).

Ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmä uudistettiin yhtenäiseksi kokonaisuudeksi yhdistämällä aiemmat erilliset rahoitusjärjestelmät. Uuteen rahoitusjärjestelmään sisällytettiin myös tutkintotavoitteisen työvoimakoulutuksen rahoitus ja osa tutkintoon johtamattoman työvoimakoulutuksen rahoituksesta. Uudet ammatillisen koulutuksen rahoitusta koskevat säädökset painottavat aiempaa enemmän tuloksia ja vaikuttavuutta opiskeluun käytetyn ajan sijaan. Tuloksellisuuden painoarvo rahoituksessa on 50 prosenttia, josta 35 prosenttia tulee suoritettujen tutkintojen ja tutkinnon osien perusteella (suoritusrahoitus) ja 15

prosenttia työllistymisen ja jatko-opintoihin sijoittumisen sekä opiskelija- ja työelämäpalautteen perusteella. Vaikuttavuusrahoitus kannustaa suuntaamaan koulutusta aloille, joilla on työvoimatarvetta sekä huolehtimaan koulutuksen työelämävastaavuudesta ja laadusta. Ammatillisen koulutuksen rahoitus perustuu valtion talousarvion määrärahaan. Kustannustason nousu otetaan määrärahaan huomioon indeksillä. Rahoitusjärjestelmä on suhteellinen. Perusrahoituksessa ja suoritusrahoituksessa suoritteiden arvo määräytyy valtion talousarvion määrärahan puitteissa suhteessa kaikkiin rahoituksen perusteena oleviin suoritteisiin. Kaikissa koulutuksen toteutusmuodoissa käytetään yhdenmukaisia suoritteita, kuten opiskelijavuosia, tutkintoja ja niiden osia.

Ammatillinen koulutus tarjoaa mahdollisuudet osaamisen kehittämiseen läpi työuran. Osaamista on mahdollista suunnata uudelleen tai kehittää edelleen suorittamalla kokonaan uusi ammatillisen tutkinto tai vain niitä tutkinnon osia, jotka tuottavat työmarkkinoilla tarvittavan uuden osaamisen. Työelämän ja yksilöiden osaamistarpeisiin voidaan vastata tutkinnoilla, tutkintojen osilla, valmentavilla koulutuksilla sekä muulla tutkintoon johtamattomalla koulutuksella yksilöiden ja työelämän tarpeiden mukaisesti. Ammatillisen koulutuksen palvelujen tarjonta suuntautuu jatkossa yhä enemmän työuran aikaiseen osaamisen kehittämiseen.

Kuvio 1 Ammatillinen koulutus vuodesta 2018 alkaen

1.2 Korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittäminen

Korkeakoulujen opiskelijavalintoja kehitetään vuosina 2018–2020. Kehittämisestä on sovittu OKM:n ja korkeakoulujen välillä. Valintakokeita kevennetään ja vuodesta 2020 alkaen luovutaan sekä valintakokeesta, että todistuksesta annettaviin yhteispisteisiin perustuvasta ns. yhteispistevalinnasta. Yli puolet paikoista täytetään vuodesta 2020 alkaen todistusvalinnalla. Todistusvalinnan käyttöönotto ei koske taide-, kulttuuri- ja liikunta-aloja.

Korkeakoulut päättävät todistusarvosanojen pisteytyksestä ja siitä millaisia valintakokeita järjestetään. 2020 käyttöön otettavat pisteytysmallit on valmisteltu korkeakoulujen kehittämishankkeissa. Vuonna 2020 sovellettavat ylioppilastutkinnon pisteytysmallit opintopolku.fi-palvelussa. Ammattikorkeakouluissa todistusvalinnalla valitaan opiskelijoita sekä ylioppilastutkinnon kokeiden arvosanojen perusteella, että ammatillisten perustutkintojen arvosanojen perusteella. Yliopistoissa todistusvalintaa tehdään vain ylioppilastutkinnon kokeiden arvosanojen perusteella.

Pelkän pääsykokeen perusteella täytettävien paikkojen osuus yliopistoissa näyttää pysyvän pääosin nykyisen kaltaisena ja joillain aloilla myös kasvavan. Ammattikorkeakouluissa pelkällä pääsykokeella täytettävien paikkojen määrä vähenee huomattavasti. Toisaalta todistusvalinta on tarjolla myös ammatillisen perustutkinnon todistusarvosanojen perusteella.

Ammattikorkeakoulut ottavat syksyn 2019 yhteishaussa käyttöön uuden yhteisen valintakokeen. Uusi koe on eri koulutusalat huomioon ottava digitaalinen valintakoe, joka testaa monipuolisesti hakijan soveltuvuutta ammattikorkeakouluopintoihin. Muun muassa nykyiset valtakunnalliset koulutusaloittaiset valintakokeet korvautuvat AMK-valintakokeella.

Todistusvalinnan ja pääsykokeiden lisäksi kehitetään muita vaihtoehtoisia opiskelijavalintamenettelyjä, kuten avoimessa korkeakouluopetuksessa suoritettujen opintojen perusteella tehtäviä valintoja. Nämä väylät ovat pääsääntöisesti tarjolla myös ammatillisen tutkinnon suorittaville.

1.3 Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030

Korkeakoulujen tulossopimuksissa 2017–2020 on sovittu, että korkeakoulut lisäävät yhteistyötä toisen asteen koulutuksen järjestäjien kanssa korkeakouluopintoihin siirtymisen nopeuttamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti keväällä 2017 korkeakoulutuksen ja tutkimuksen vision valmistelun. Vision yhtenä tavoitteena on korkeakoulutettujen määrän lisääminen 50 %:iin 25–34-vuotiaista vuoteen 2030 mennessä. Nykytila on OECD:n Education at a Glance -julkaisun mukaan 42 % näistä ikäluokista. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää tutkintotavoitteiden kasvattamista ja huomattavaa korkeakoulutukseen siirtymisen nopeuttamista. Puolet ikäluokasta, erityisesti lähes kaikki ylioppilaat, olisi saatava korkeakoulutukseen 21 ikävuoteen mennessä.

Laajassa yhteistyössä korkeakoulu yhteisön ja sidosryhmien kanssa työstetty visio julkaistiin lokakuussa 2017. Työn tuloksena on määritelty yhteinen tulevaisuuden tahtotila laadukkaammasta, vaikuttavammasta ja kansainvälisemmästä suomalaisesta korkeakoulu- ja tutkimusjärjestelmästä vuoteen 2030 mennessä. Toisen asteen kanssa tehtävä yhteistyö on osa myös korkeakoulutuksen ja tutkimuksen vision toimeenpanoa.

Toimeenpanoa tukeva tiekartta valmisteltiin yhteistyössä korkeakoulujen ja sidosryhmien kanssa. Tiekartta ja sitä tukevat kehittämistoimenpiteet julkaistiin 31.1.2019¹. Kuviossa 2 kuvatut tiekartan toimenpiteet vievät kohti yhdessä valmistellun vision tavoitteita.

¹ https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/korkeakouluvisio-tiekartta-ja-kehittamisohjelmat-julkistettiin

Kuvio 2 Tiekartan toimenpiteet

Kehittämistyön kansalliseksi tueksi käynnistetään viisi vision tavoitteita kohti vievää korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kehittämishjelmaa, jotka on kuvattu myös kuviossa 3:

Kehittämishjelma 1 Osaavimman työvoiman kotimaaksi

Suomen osaamiskilpailukykyä, sivistystä ja vetovoimaa vahvistava korkeakoulutettujen osuuden kasvattaminen edellyttää korkeakouluopintoihin siirtymisen nopeuttamista, ensimmäistä tutkintoa suorittavien aloittajien määrän lisäämistä sekä suoritettavien tutkintojen määrän kasvattamista vuosina 2020-2030. Jatkuva oppiminen ja kansainväliset osaajat vahvistavat Suomen osaamis pääomaa.

- Kasvatetaan korkeakoulutettujen osuutta
- Jatkuvaan oppimiseen toimintamalli ja konseptoitu tarjonta
- Lisää ulkomaisia osaajia Suomeen

Kehittämishjelma 2 Uudistuva korkeakoulutus sekä digitaalinen palveluympäristö

Digitalisaatio on yhteiskunnan merkittävä muutosvoima. Se edellyttää muutosta korkeakoulujen toimintatavoissa, opetuksen järjestämisessä ja koulutussisällöissä.

- Rakennetaan korkeakoulutuksen digitaalinen palveluympäristö
- Koulutus digitalisoituu, modulaarisuus lisääntyy ja opetus uudistuu

Kehittämishjelma 3 Korkeakoulu yhteisön osaamisella maailman parasta oppimista ja oppimisympäristöjä

Korkeakouluissa tuotettu osaaminen vastaa yhteiskunnan, työelämän ja yksilön tarpeisiin. Korkeakoulun opetussuunnitelmatyö, opetus ja ohjaus perustuvat uusimpaan oppimista koskevaan tutkimukseen sekä yhteiskunnan tarpeisiin. Digitaalisuuden vahvistuminen ja kansainvälisyys edellyttävät entistä suurempaa huomiota pedagogiseen kehittämiseen. Monipuoliset oppimisympäristöt sekä erilaisten oppijoiden tarpeet korostavat ohjausosaamisen merkitystä.

- Käynnistetään opetus- ja kulttuuriministeriön rahallisesti tukema korkeakoulupedagogiikan ja ohjausosaamisen kehittämishjelma

Kehittämishjelma 4 Yhteistyö ja avoimuus tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan voimavaraksi

Korkeakoulu yhteisön hyvinvointia rakentuu osaamisen, osallisuuden ja hyvän johtamisen perustalle. Korkeakoulujen, yhteisöllisyyden ja työhyvinvoinnin vahvistamiseksi ja erilaisissa johtotehtävissä työskentelevien johtamisosaamisen tukemiseksi sekä korkeakoulu- ja tiedepolitiikan tuntemuksen lisäämiseksi käynnistetään ohjelmakokonaisuus. Ohjelma muodostuu osallistujien johtamisvalmiuksia ja verkostoja kehittävästä osiosta sekä opetus- ja kulttuuriministeriön tuottamasta, korkeakoulu- ja tiedepolitiikkaan perehdyttävästä osiosta.

- Korkeakoulujen muutosjohtamisen ja henkilöstön osaamisen ja hyvinvoinnin vahvistamiseksi käynnistetään kansainvälisessä yhteistyössä korkeakoulujohtamisen ohjelma
- Henkilöstön hyvinvoinnin kehittämisen ja johtamisen tietopohjaa vahvistetaan

Kehittämishjelma 5 Korkeakoulut Suomen parhaiksi työpaikoiksi-valmennusohjelma

Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen 2030 vision saavuttamisen edellytyksenä on laadukas elinkeinoelämää ja yhteiskuntaa uudistava tutkimus- ja innovaatiotoiminta sekä kansainvälisesti vetovoimainen toimintaympäristö ja innovaatioekosysteemit. Pitkäjänteisellä tutkimus- ja innovaatorahoituksella, monimuotoisella yhteistyöllä sekä avoimuudella vahvistetaan tutkimustoiminnan laatua ja vaikuttavuutta.

- Vahvistetaan TKI-politiikkojen koherenssia.
- Tuetaan kansainvälisesti houkuttelevien osaamiskeskittymien ja innovaatiokeskeemien rakentumista.
- Vahvistetaan avointa tutkimus- ja innovaatiotoimintaa muun muassa yhteisten toimintatapojen ja lainsäädännön keinoin.

Kuvio 3 Tiekartan viisi kehittämissohjelmaa

Kehittämissohjelmien toimeenpano alkaa vuoden 2019 aikana. Tiekartan toimeenpanon käynnistymistä ohjaa vision toimeenpanon johtoryhmä.

1.4 Yhteistyö ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen nivelvaiheessa

Osana hallitusohjelman Osaaminen ja koulutus -painopisteen kärkihanketta *Nopeutetaan siirtymistä työelämään* Euroopan sosiaalirahaston rahoituksella on rahoitettu valtakunnallisia hankkeita, joissa tavoitteena on

- toiselta asteelta korkeakouluopintoihin siirtymisen nopeuttaminen joustavien ja yksilöllisten opintopolkujen avulla
- erilaisten oppimisympäristöjen hyödyntäminen
- aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisen parantaminen
- toisen asteen ja korkea-asteen yhteistyön tiivistäminen.

Hankkeet kuuluvat toimintalinjan 4: *Koulutus, ammattitaito ja elinikäinen oppiminen* erityistavoitteen 9.1: *Siirtymävaiheita ja koulutuksellista tasa-arvoa tukevien palveluiden parantaminen* valtakunnallisen Osuvaa osaamista -toimenpidekokonaisuuden Sujuvat siirtymät -osioon. Hankehaku oli keväällä 2016, ja haun tuloksena käynnistyi neljä hanketta. Hankkeet on toteutettu korkeakoulujen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien yhteistyönä siten, että jokaisessa hankkeessa on mukana useampia korkeakouluja - pääosin ammattikorkeakouluja - ja useita ammatillisen koulutuksen järjestäjiä eri puolilta Suomea. Hankkeita on rahoittanut Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus.

NOPSA - Nopea ammatillinen väylä työelämään -hankkeessa on haettu ratkaisuja ammatillisesta koulutuksesta jatko-opintoihin siirtymisen sujuvoittamiseksi ja työelämään johtavan opintopolun nopeuttamiseksi tekniikan ja liikenteen aloilla. Hankkeen päätoteuttaja on Hämeen ammattikorkeakoulu

(HAMK). Hankkeessa on muodostettu ja syvennetty alueellisia ammattiopistojen ja ammattikorkeakoulujen välisiä kehittämiskumppanuuksia (NOPSA-tiimit) ja sekä muodostettu valtakunnallinen verkosto uusien toimintamallien kehittämiseksi ja hyvien käytänteiden levittämiseksi. Hämeen ammattikorkeakoulun ja Tampereen ammattikorkeakoulun ammatilliset opettajankoulutukset ovat toimineet NOPSA-tiimejä tukevana kehittämiskumppaneina. Hankkeen toimintamallina on ollut edetä alueellisesti kehitetyistä ja käytännössä testatuista malleista kohti valtakunnallisesti suositeltavia malleja.

NOPSA-hanke on julkaissut oppaan, jossa esitellään valtakunnallisesti sovellettavaksi ja edelleen kehiteltäväksi suositeltavat toimintamallit. Suositeltavissa malleissa ammattiopiston opiskelijat tekevät suoraan ammattikorkeakouluopintoja osana perustutkintokoulutustaan avoimen ammattikorkeakoulun kautta tai ammattiopiston opiskelijoille järjestetään jatko-opintovalmiuksia kehittävää valmennusta esim. matematiikassa (Johdatus insinöörimatematiikkaan) tai ruotsin kielessä ammatillisten opintojen aikana. Ruotsin kielen opintoja on voinut jatkaa vielä ammattikorkeakouluopintojen aikana lisäkursseilla, jotta ruotsin osaaminen vahvistuisi ja ylittäisi ammattikorkeakoulussa vaadittavalle tasolle. Sisällöltään ammattikorkeakouluopintoja vastaavat opinnot luetaan hyväksi, jos opiskelija jatkaa opintojaan ammattikorkeakoulussa. Joissakin hankkeessa kehitellyissä malleissa tietyn ennalta sovitun ammattikorkeakouluopintojen kokonaisuuden suorittaminen mahdollistaa ammattikorkeakouluun hakemisen erillishaussa ja toimii näin ikään kuin pääsylippuna jatko-opintoihin tiettyyn ammattikorkeakouluun.

NOPSA-hankkeen suositeltaviin toimintamalleihin kuuluvat myös opetus- ja ohjaushenkilöstön uraohjausosaamista vahvistavat toimintamallit, joita ovat 1) uraohjauksen järjestämisen malli koulutuksen järjestäjien avuksi ohjauksen prosessin suunnittelua tukemaan, 2) uraohjausvalmennukset ammatillisen koulutuksen opettajille ja ohjaajille sekä 3) uraohjausosaajan osaamismerkki. Osaamismerkkin kautta ammatillisten oppilaitosten opettajat ja opinto-ohjaajat sekä muut ohjauksessa mukana olevat henkilöt voivat osoittaa työn kautta kertynyttä uraohjausosaamistaan, vaikka heillä ei olisikaan vielä ohjausalan koulutusta. Eräänlaisena uraohjauksen toimintamallina voisi pitää myös Tampereella kehitettyä konekerhoa, jonka tarkoituksena on motivoida ja ohjata opiskelijoita kohti ammattikorkeakouluopintoja ja avartaa heidän tietämystään siitä, mitä insinöörin työ käytännössä on. Kerhotoiminta on vapaamuotoista ja koostuu mm. yritysvierailuista ja vierailuista ammattikorkeakouluun. Kerhotoimintaan osallistuminen ei velvoita hakemaan jatko-opintoihin, mutta kerholaisille tarjotaan esim. ruotsin kielen ja matematiikan kursseja avoimen ammattikorkeakoulun kautta jatko-opintovalmiuksien vahvistamiseksi.

Jatkoväylä - sujuvasti ammatillisesta koulutuksesta ammattikorkeakouluun -hankkeen tavoitteena on ollut lyhentää kokonaisopiskeluaikaa opintopolulla, joka koostuu ammatillisesta toisen asteen tutkinnosta ja ammattikorkeakoulututkinnosta. Jatkoväylä-hankkeessa on laadittu valtakunnalliset suositukset ammatillisen toisen asteen ja ammattikorkeakoulun välistä siirtymää tukevien opintojen ja palveluiden toteuttamiseen ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja ammattikorkeakoulujen yhteistyönä. Kehitystyön kohteena ovat olleet mm. osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen sekä opintojen ohjaus siirtymävaiheessa. Tavoitteena on ollut luoda sujuvat polut ammatillisista opinnoista korkeakouluun ja parantaa samalla ammatillisen koulutuksen vetovoimaa.

Jatkoväylä-hanke on määritellyt jatkoväyläopinnot opinnoiksi, jotka ovat ammatillisen toisen asteen tutkinnon osaksi sisällytetyjä ammattikorkeakouluopintoja. Opinnot suoritetaan avoimen ammattikorkeakoulun kautta, ja ne lyhentävät ammattikorkeakouluopintoja noin 0,5 – 1 vuotta. Opinnot voivat olla myös yksittäisiä opintojaksoja, jolloin kokonaisopiskeluaika ei merkittävästi lyhene. Kun opiskelija jatkaa opintojaan siinä korkeakoulussa, jossa hän on suorittanut jatkoväyläopintoja, osaaminen tunnustetaan ja tunnustetaan (AHOT) osaksi ammattikorkeakoulututkintoa.

Jatkoväylä-hankkeen valtakunnallisissa suosituksissa annetaan suosituksia liittyen jatkoväyläopintojen suunnitteluun ja toteutukseen, ohjauksen ja tuen järjestämiseen sekä ammatillisessa oppilaitoksessa että ammattikorkeakoulussa, hakeutumiseen tutkinto-opiskelijaksi ammattikorkeakouluun sekä korkeakouluopintojen alkuvaiheeseen. Lisäksi annetaan suosituksia toiminnan kehittämiseen ja arviointiin. Suosituksissa korostetaan ammatillisen koulutuksen järjestäjän ja ammattikorkeakoulun suunnitelmallista yhteistyötä, joka perustuu ammatillisten koulutuksen opetussuunnitelmien ja niissä edellytetyn osaamisen vertailuun. Lisäksi suositellaan, että jatkoväyläopinnoissa hyödynnetään monipuolisia toteuttamistapoja, esim. verkko-opintoja, ja että jatkoväyläopinnoista ja niiden tarjoamista mahdollisuuksista jatko-opintoihin hakeuduttaessa tiedotetaan avoimesti. Jatkoväylä-hanke suosittelee myös, että ammatillisessa koulutuksessa tarjotaan ammattikorkeakouluihin valmentavia opintoja, jotka suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä ammattikorkeakoulun kanssa. Opetus- ja ohjaushenkilöstön uraohjaustaitojen vahvistaminen sekä ammatillisessa koulutuksessa että ammattikorkeakouluissa nähdään myös tärkeäksi kehittämiskohteeksi. Pienryhmäohjausta, vertaisohjausta ja opiskelijoiden henkilökohtaista ohjausta pidetään tehokkaina ja opiskelijoita kannustavina ohjausmuotoina niin ammatillisissa oppilaitoksissa kuin ammattikorkeakouluissakin.

Jatkoväylä-hanke suosittelee, että opiskelija voi hakea ammattikorkeakouluun erillishaussa, kun hän on suorittanut riittävän opintopistemäärän jatkoväyläopintoja. Vaadittava opintopistemäärä ehdotetaan yhtenäistettäväksi valtakunnallisesti 30 opintopisteeseen. Opiskelijavalinta tehtäisiin muilta osin kunkin ammattikorkeakoulun valintaperusteiden mukaisesti. Osaamisen tunnustamisen osalta hanke esittää, että jatkoväyläopinnot luetaan ilman hakumenettelyä täysimääräisesti hyväksi siihen ammattikorkeakoulututkintoon, johon opiskelijan suorittamat ammattikorkeakouluopinnot sisältyvät. Toiminnan kehittämisen osalta hanke suosittelee muun muassa sitä, että toimintaa kehitetään vastaamaan myös ammatti- ja erikoisammattitutkinto-opiskelijoiden ja oppisopimusopiskelijoiden tarpeita.

Osaamispolkuja tulevaisuuteen (OSATA) -hankkeen tavoitteena on ollut toteuttaa oppilaitoksille toimintamalli, jolla opiskelijan osaamisidentiteetin kehittymistä tuetaan opintojen alkuvaiheesta lähtien jatkokoulutusvalintaan ja työelämään siirtymiseen saakka. Lisäksi hankkeessa on kehitetty opiskelijan omaa aktiivisuutta tukevia työkaluja ja valmennusta itseohjautuvaan opinto- ja urapolkujen luomiseen ja osaamisidentiteetin rakentamiseen.

OSATA-hankkeen yksi konkreettinen tulos on osaamisidentiteettiä tukevien tehtävien ja harjoitusten kehittäminen ohjaustyötä tekeville. Vapaasti hyödynnettävät tehtävät on koottu Sampo-ohjaussivustolle: www.osata.fi/sampo. Ohjaussivuston harjoitukset ja tehtävät on luotu ammatillisten perustutkintojen Yhteiskunta- ja työelämäosaaminen -tutkinnonosan Opiskelu- ja urasuunnitteluvälmiudet -osa-alueen toteutukseen, mutta niitä voi hyödyntää kaikessa ohjaustyössä koulutusasteesta ja -alasta riippumatta. Sampo-ohjaussivuston tehtävien avulla opiskelija voi opetella tunnistamaan ja sanoittamaan omaa osaamistaan, miettiä tulevaisuuden työelämätaitoja tai pohtia jatko-opiskelumahdollisuuksiaan.

Hankkeen on tarkoitus julkaista Osaamismatka-ohjausmalli vapaaseen käyttöön kevään 2019 aikana. Parhaillaan hankkeessa järjestetään koulutuksia opettajille ja ohjaajille eri puolilla Suomea toimintakulttuurin muuttamiseksi. Koulutuksissa perehdytään OSATA-hankkeen ohjausmalliin, osaamisidentiteetin käsitteeseen ja kokeillaan käytännössä Sampo-ohjaussivuston harjoituksia.

Ruotsinkielisessä **Smidiga övergångar i Svenkfinland -hankkeessa** on kehitetty malli tutkintorajat ja koulutusasteet ylittävälle opintopoluille sekä kuvattu, rakennettu ja pilotoitu yksilöllisiä opintopolkuja. Lisäksi hankkeessa on tavoitteena kehittää ohjauksen malli ammatilliseen koulutukseen ja jatko-opintoihin hakeutumiseen, siirtymävaiheisiin ja opintojen alkuvaiheeseen. Hankkeessa on tarkoitus luoda malli myös tutkinnon suorittamisen ja koulutusasteelta toiselle siirtymisen jälkeisen sijoittumisen seurantaan ja arviointiin. Pilotoinnit arvioidaan ja malleja kehitetään edelleen.

ESR-hankkeissa on kehitetty monia hyviä käytänteitä ja luotu opintopolkuja, joiden tavoitteena on sujuvoittaa siirtymistä ammatillisesta koulutuksesta ammattikorkeakouluun sekä lyhentää opintoaikoja. Hankkeissa on rakennettu koulutuspolkuja pääosin rajatulle kohdejoukolle ja tiettyihin koulutuksiin. Ammatillisen koulutuksen järjestäjän ja ammattikorkeakoulun yhteistyö toimii hyvänä rekrytointiväylänä ammattikorkeakoululle ja varmistaa osaltaan sen, että ammattikorkeakoulu saa motivoituneita ja perustaidoiltaan aiempaa valmiimpia opiskelijoita. Opiskelijan näkökulmasta koulutuspolut ovat kuitenkin kapeita, jos suoritettavat opinnot tukevat koulutusasteelta toiselle siirtymistä vain, mikäli opiskelija valitsee yhteistyöammattikorkeakoulun koulutuksen. Yksittäisen opiskelijan näkökulmasta olisi parempi, että ammatillisen koulutuksen aikana suoritettavat ammattikorkeakouluopinnot mahdollistavat useita erilaisia koulutusvaihtoehtoja korkea-asteella.

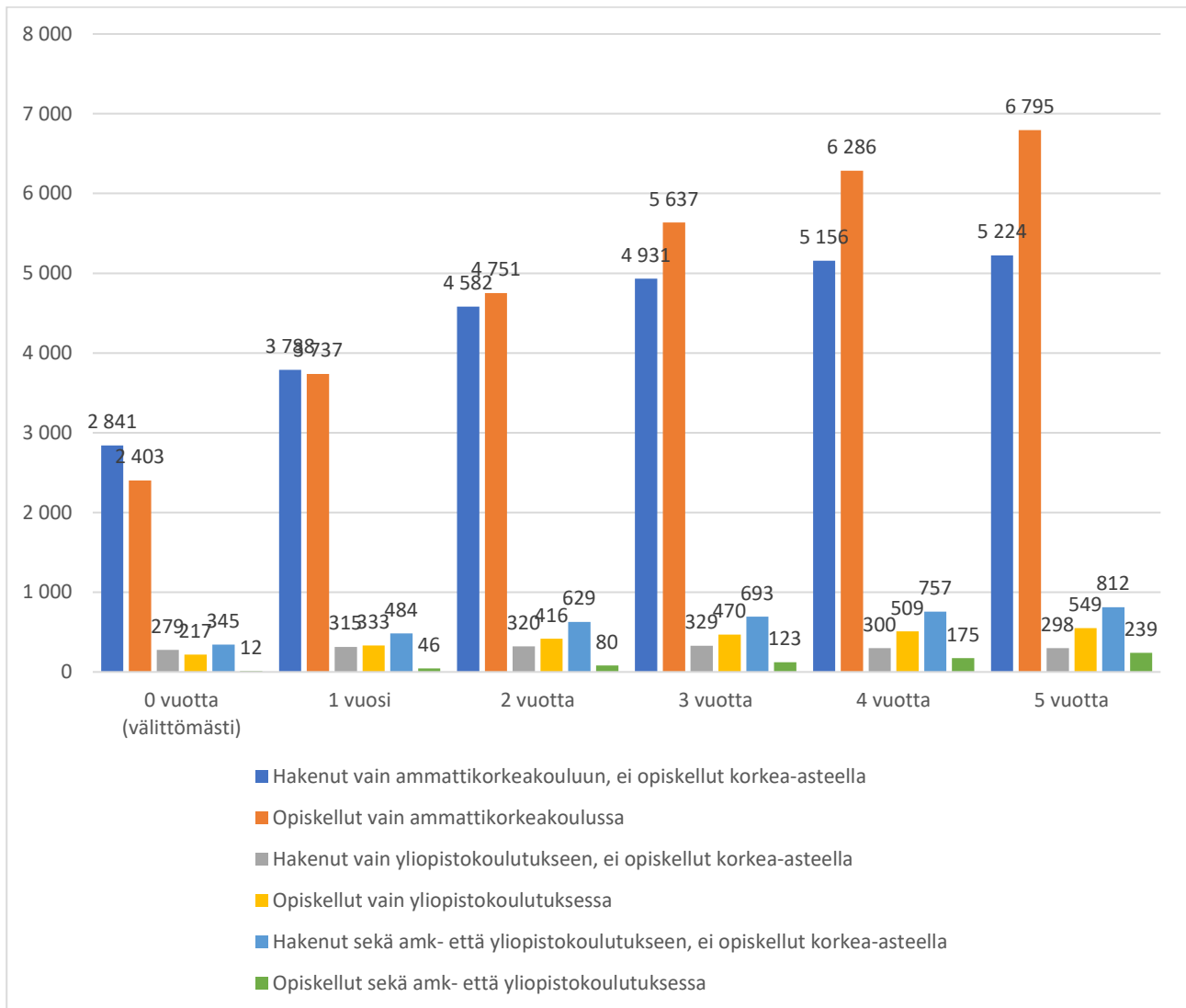
Lisäksi on tarpeen kiinnittää huomiota opiskelijavalinnan yhdenvertaisuuteen. Korkeakoulutukseen voi hakea samaan aikaan henkilö, joka on ollut mukana yhteistyöhankkeessa, jossa hän on suorittanut toisen asteen tutkinnon, johon sisältyy tietty määrä korkeakouluopintoja ja henkilö, jolla on vastaava toisen asteen tutkinto ja vastaavat korkeakouluopinnot, mutta ei kytkeä mainittuun yhteistyöhankkeeseen. Näistä yhteistyöhankkeessa mukana olevan saa ”pääsylimäärä” ammattikorkeakouluun, mutta muualta tuleva ei.

2 Siirtymät peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen ja ammatillisesta koulutuksesta korkeakoulutukseen

Vuonna 2017 peruskoulun 9. luokan päättäneistä (n. 57 800) tytöistä 64 prosenttia ja pojista 55 prosenttia haki ensisijaisesti lukioon. Lukiokoulutuksessa jatkoi heti peruskoulun jälkeen 53 prosenttia ja ammatillisessa koulutuksessa 41 prosenttia ikäluokasta vuonna 2017.

Kuvassa 1 alla on ammatillisen tutkinnon keväällä 2011 suorittaneista (31251 henkeä) korkeakoulutukseen hakeutuneet ja korkeakoulutuksessa opiskelleet 0-5 vuotta valmistumisen jälkeen. Välittömästi tutkinnon suorittamisen jälkeen ammattikorkeakoulutuksessa opiskelun aloitti 2403 henkeä. Hakeutuneita mutta sisään pääsemättömiä oli 2841. Viiden vuoden kuluessa ammattikorkeakoulutuksessa opiskelleiden, mutta myös sinne hakeutuneiden ja ulos jääneiden määrä lisääntyy. Yliopistoihin hakeudutaan ja yliopistoissa

opiskellaan huomattavasti vähemmän. Kuvassa mukana kaikki ammatillisen tutkinnon suorittaneet (ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot).

KUVA 1 AMMATILLISEN TUTKINNON KEVÄÄLLÄ 2011 SUORITTANEIDEN (31251 HENKEÄ) HAKEUTUMINEN JA OPISKELU KORKEAKOULUTUKSESSA 1-5 VUOTTA TUTKINNON SUORITTAMISEN JÄLKEEN

Ammatillisen tutkinnon suorittaneet jatkavat opintojaan melko usein ammattikorkeakoulutuksessa, mutta harvemmin yliopistoissa. Monilla ammatillisen tutkinnon suorittaneilla uusilla opiskelijoilla on myös ylioppilastutkinto. On siis tärkeä tarkastella erityisesti niitä ammatillisen tutkinnon suorittaneita, jotka eivät ole suorittaneet ylioppilastutkintoa.

Taulukossa 1 on esitetty ammattikorkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen uudet opiskelijat 2017 aloittain. Uusista opiskelijoista 47,4 prosentilla on ammatillinen tutkinto. 30,2 prosentilla on ammatillinen tutkinto, mutta ei ylioppilastutkintoa. Osuudet vaihtelevat aloittain. Yli 40 % ammatillisen tutkinnon suorittaneita on Kone-, prosessi-, energia- ja sähkötekniikan alalla sekä Arkkitehtuurissa ja rakentamisessa. Alle 25 prosenttia pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneita on taidealoilla, viestintä ja informaatiotieteissä, kaupassa ja hallinnossa, materiaali- ja prosessitekniikassa, metsätaloudessa sekä henkilökohtaisissa palveluissa.

Taulukossa 2 on samat tiedot ikäryhmittäin. Ammatillinen tutkinto tai sekä ammatillinen tutkinto että ylioppilastutkinto, on yleisempi vanhemmilla uusilla opiskelijoilla. 25 vuotiaista ja vanhemmista uusista opiskelijoilla yli 60 prosentilla on ammatillinen tutkinto.

TAULUKKO 1 AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTOON JOHTAVAN KOULUTUKSEN Uudet OPISKELIJAT ALOITTAIN (KOULUTUSALA, Taso 2) 2017. (LÄHDE: VIPUNEN)

koulutusala, taso 2	Uudet opiskelijat yhteensä	On aiempi ammatillinen tutkinto					
				ON ylioppilastutkinto		Ei ylioppilastutkintoa	
Kasvatusalat	302	177	58,6 %	129	42,7 %	48	15,9 %
Taidealat	1 476	591	40,0 %	270	18,3 %	321	21,7 %
Kielet	90	47	52,2 %	15	16,7 %	32	35,6 %
Viestintä ja informaatiotieteet	75	32	42,7 %	18	24,0 %	14	18,7 %
Kauppa ja hallinto	6 896	2 672	38,7 %	1 127	16,3 %	1 545	22,4 %
Ympäristöalat	59	27	45,8 %	17	28,8 %	10	16,9 %
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT)	3 142	1 297	41,3 %	368	11,7 %	929	29,6 %
Kone-, prosessi-, energia- ja sähkötekniikka	4 819	2 578	53,5 %	575	11,9 %	2 003	41,6 %
Materiaali- ja prosessitekniikka	249	96	38,6 %	44	17,7 %	52	20,9 %
Arkkitehtuuri ja rakentaminen	2 236	1 184	53,0 %	263	11,8 %	921	41,2 %
Maatalous	481	292	60,7 %	111	23,1 %	181	37,6 %
Metsätalous	295	113	38,3 %	43	14,6 %	70	23,7 %
Kalatalous	1		0,0 %		0,0 %		0,0 %
Terveys	7 341	3 768	51,3 %	1 527	20,8 %	2 241	30,5 %
Hyvinvointi	3 076	1 657	53,9 %	718	23,3 %	939	30,5 %
Henkilökohtaiset palvelut	1 808	778	43,0 %	330	18,3 %	448	24,8 %
Turvallisuuspalvelut	101	58	57,4 %	27	26,7 %	31	30,7 %
Kuljetuspalvelut	177	85	48,0 %	17	9,6 %	68	38,4 %
Kaikki yhteensä	32 624	15 452	47,4 %	5 599	17,2 %	9 853	30,2 %

TAULUKKO 2 AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTOON JOHTAVAN KOULUTUKSEN Uudet OPISKELIJAT IKÄRYHMITÄIN 2017. (LÄHDE: VIPUNEN)

ikäryhmä	Uudet opiskelijat yhteensä	On aiempi ammatillinen tutkinto					
					ON ylioppilastutkinto		Ei ylioppilastutkintoa
19 vuotiaat ja nuoremmat	3 310	887	26,8 %	138	4,2 %	749	22,6 %
20–24-vuotiaat	15 000	5 982	39,9 %	2 010	13,4 %	3 972	26,5 %
25–29-vuotiaat	5 991	3 549	59,2 %	1 335	22,3 %	2 214	37,0 %
30–34-vuotiaat	3 382	2 044	60,4 %	795	23,5 %	1 249	36,9 %
35–39-vuotiaat	2 096	1 310	62,5 %	558	26,6 %	752	35,9 %
40–44-vuotiaat	1 319	845	64,1 %	340	25,8 %	505	38,3 %
yli 44 vuotiaat	1 351	825	61,1 %	420	31,1 %	405	30,0 %
Yhteensä	32 624	15 452	47,4 %	5 599	17,2 %	9 853	30,2 %

Taulukosta 3 nähdään, että 41,6 % ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista on suorittanut ammatillisen tutkinnon. 24,5% on suorittanut ammatillisen tutkinnon, mutta ei ylioppilastutkintoa.

TAULUKKO 3 AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINNOT 2017 KOULUTUSALOITTAIN (KOULUTUSALA, TASO 2) 2017. (LÄHDE: VIPUNEN)

	Tutkinnot yhteensä	On aiempi ammatillinen tutkinto					
					ON ylioppilastutkinto		Ei ylioppilastutkintoa
Kasvatusalat	242	99	40,9 %	83	34,3 %	16	6,6 %
Taidealat	1 237	403	32,6 %	232	18,8 %	171	13,8 %
Kielet	74	23	31,1 %	10	13,5 %	13	17,6 %
Viestintä ja informaatiotieteet	75	33	44,0 %	20	26,7 %	13	17,3 %
Kauppa ja hallinto	4 875	1 571	32,2 %	714	14,6 %	857	17,6 %
Ympäristöalat	45	11	24,4 %	7	15,6 %	4	8,9 %
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT)	1 503	600	39,9 %	184	12,2 %	416	27,7 %
Kone-, prosessi-, energia- ja sähkötekniikka	2 852	1 187	41,6 %	364	12,8 %	823	28,9 %
Materiaali- ja prosessitekniikka	142	44	31,0 %	15	10,6 %	29	20,4 %
Arkkitehtuuri ja rakentaminen	1 323	637	48,1 %	184	13,9 %	453	34,2 %
Maatalous	276	161	58,3 %	71	25,7 %	90	32,6 %
Metsätalous	191	71	37,2 %	16	8,4 %	55	28,8 %
Kalatalous	8	2	25,0 %	2	25,0 %		0,0 %

Terveys	6 278	2 986	47,6 %	1 204	19,2 %	1 782	28,4 %
Hyvinvointi	2 527	1 238	49,0 %	530	21,0 %	708	28,0 %
Henkilökohtaiset palvelut	1 386	498	35,9 %	250	18,0 %	248	17,9 %
Turvallisuuspalvelut	407	197	48,4 %	120	29,5 %	77	18,9 %
Kuljetuspalvelut	91	29	31,9 %	12	13,2 %	17	18,7 %
Kaikki yhteensä	23 532	9 790	41,6 %	4 018	17,1 %	5 772	24,5 %

Taulukosta 4 nähdään, että valtaosalla ammatillisen tutkinnon suorittaneista yliopistojen uusista opiskelijoista on myös ylioppilastutkinto. Yliopistossa aloittaminen pelkän ammatillisen tutkinnon varassa on harvinaista (2,9 % uusista opiskelijoista). Osa yliopistossa aloittaneista toisen asteen tutkintona pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneista on suorittanut ammattikorkeakoulututkinnon ennen aloittamista yliopistossa "alusta". Eniten pelkän ammatillisen tutkinnon toisen asteen tutkintona ja ilman aiempaa AMK-tutkintoa olevia on taidealoilla ja (8,1 %) ja kasvatusaloilla (4,8 %) ja tietojenkäsittelyssä ja tietoliikenteessä (4,4 %).

Taulukossa 5 on samat tiedot ikäryhmittäin. Pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneita on kaikissa ikäluokissa hyvin vähän. Osuus on suurempi vanhemmissa ikäluokissa.

TAULUKKO 4 YLIOPISTOJEN UUDET OPISKELIJAT ALOITTAIN (KOULUTUSALA, TASO 2) ALEMPAAN KORKEAKOULUTUTKINTOON JOHTAVASSA KOULUTUKSESSA 2017. AIEMMIN AMMATILLISEN TUTKINNON JA LISÄKSI YLIOPIPILASTUTKINNON JA AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINNON SUORITTANEET. (LÄÄKETIEDE JA HAMMASLÄÄKETIEDE EIVÄT MUKANA, KOSKA ALKAA SUORANA YLEMMÄSTÄ). (LÄHDE: VIPUNEN)

koulutusala, taso 2	Uudet opiskelijat yhteensä	On aiempi ammatillinen tutkinto									
		ON ylioppilas-tutkinto				EI ylioppilastutkintoa					
						ON aiempi AMK-tutkinto		EI aiempaa AMK-tutkintoa			
Kasvatusalat	2 091	380	18,2 %	272	13,0 %	108	5,2 %	8	0,4 %	100	4,8 %
Taidealat	530	136	25,7 %	92	17,4 %	44	8,3 %	1	0,2 %	43	8,1 %
Humanistiset alat (paitsi kielet)	675	108	16,0 %	83	12,3 %	25	3,7 %	2	0,3 %	23	3,4 %
Kielet	1 267	140	11,0 %	111	8,8 %	29	2,3 %	3	0,2 %	26	2,1 %
Yhteiskuntatieteet	1 642	198	12,1 %	139	8,5 %	59	3,6 %	13	0,8 %	46	2,8 %
Viestintä ja informaatiotieteet	170	21	12,4 %	14	8,2 %	7	4,1 %	1	0,6 %	6	3,5 %
Kauppa ja hallinto	1 997	128	6,4 %	80	4,0 %	48	2,4 %	4	0,2 %	44	2,2 %
Oikeustieteet	558	26	4,7 %	20	3,6 %	6	1,1 %	1	0,2 %	5	0,9 %
Luonnontieteet, yleiset koulutusohjelmat	209	19	9,1 %	15	7,2 %	4	1,9 %	1	0,5 %	3	1,4 %
Biologia ja biotieteet	468	29	6,2 %	21	4,5 %	8	1,7 %		0,0 %	8	1,7 %
Ympäristöalat	130	7	5,4 %	6	4,6 %	1	0,8 %	1	0,8 %		0,0 %

Fysikaaliset tieteet, kemia ja geotieteet	613	33	5,4 %	29	4,7 %	4	0,7 %		0,0 %	4	0,7 %
Matematiikka ja tilastotiede	343	14	4,1 %	10	2,9 %	4	1,2 %		0,0 %	4	1,2 %
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT)	1 097	123	11,2 %	72	6,6 %	51	4,6 %	3	0,3 %	48	4,4 %
Kone-, prosessi-, energia- ja sähkötekniikka	1 785	59	3,3 %	50	2,8 %	9	0,5 %	2	0,1 %	7	0,4 %
Materiaali- ja prosessitekniikka	50		0,0 %		0,0 %		0,0 %		0,0 %		0,0 %
Arkkitehtuuri ja rakentaminen	360	12	3,3 %	9	2,5 %	3	0,8 %	1	0,3 %	2	0,6 %
Maatalous	192	27	14,1 %	26	13,5 %	1	0,5 %		0,0 %	1	0,5 %
Metsätalous	90	11	12,2 %	9	10,0 %	2	2,2 %		0,0 %	2	2,2 %
Eläinlääketiede	61	5	8,2 %	5	8,2 %		0,0 %		0,0 %		0,0 %
Terveys	614	83	13,5 %	59	9,6 %	24	3,9 %	17	2,8 %	7	1,1 %
Henkilökohtaiset palvelut	115	12	10,4 %	11	9,6 %	1	0,9 %		0,0 %	1	0,9 %
Kaikki yhteensä	15 057	1 571	10,4 %	1 133	7,5 %	438	2,9 %	58	0,4 %	380	2,5 %

TAULUKKO 5 YLIOPISTOJEN UUDET OPISKELIJAT IKÄRYHMITÄIN ALEMPAAN KORKEAKULUTUTKINTOON JOHTAVASSA KOULUTUKSESSA 2017

	Uudet opiskelijat yhteensä	On aiempi ammatillinen tutkinto									
		ON ylioppilastutkinto					EI ylioppilastutkintoa				
		On aiempi AMK tutkinto		EI aiempaa AMK tutkintoa			On aiempi AMK tutkinto		EI aiempaa AMK tutkintoa		
19-vuotiaat ja nuoremmat	4 129	47	1,1 %	24	0,6 %	23	0,6 %		0,0 %	23	0,6 %
20–24-vuotiaat	8 223	682	8,3 %	504	6,1 %	178	2,2 %	3	0,0 %	175	2,1 %
25–29-vuotiaat	1 388	396	28,5 %	279	20,1 %	117	8,4 %	17	1,2 %	100	7,2 %
30–34-vuotiaat	500	175	35,0 %	120	24,0 %	55	11,0 %	12	2,4 %	43	8,6 %
35–39-vuotiaat	288	95	33,0 %	69	24,0 %	26	9,0 %	12	4,2 %	14	4,9 %
40–44-vuotiaat	186	72	38,7 %	50	26,9 %	22	11,8 %	11	5,9 %	11	5,9 %
yli 44 vuotiaat	251	103	41,0 %	87	34,7 %	16	6,4 %	3	1,2 %	13	5,2 %
	15 057	1 571	10,4 %	1 133	7,5 %	438	2,9 %	58	0,4 %	380	2,5 %

Taulukossa 6 esitetään yliopistojen ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita aiemmin suoritettujen tutkinnon mukaan. Valtaosalla näistä ammatillisen tutkinnon suorittaneista on myös ylioppilastutkinto. Yliopistossa ylemmän tutkinnon suorittaminen pelkän ammatillisen tutkinnon varassa on harvinaista (2,4 % tutkinnoista). Näistä valtaosalla on myös ammattikorkeakoulututkinto, eli koulutuspolku yliopistoon on

johtanut ammattikorkeakoulututkinnon kautta (1,3%). Näistä osa (1%) on oletettavasti siirtynyt yliopiston maisterivaiheeseen AMK -tutkinnon jälkeen ja osa (0,3%) on suorittanut myös yliopistojen alemman tutkinnon eli oletettavasti aloittaneet yliopisto-opinnot "alusta" AMK-tutkinnon jälkeen. Vain 1 % on ammatillisen tutkinnon suorittaneita, joilla ei ole ylioppilastutkintoa ja jotka eivät ole suorittaneen lisäksi AMK-tutkintoa.

TAULUKKO 6 YLIOPISTOJEN YLEMMÄT KORKEAKOULUTUTKINNOT ALOITTAIN (KOULUTUSALA, TASO 2) 2017.
(LÄHDE: VIPUNEN)

2017, ala 2	Tutkinnot yhteensä	On aiempi ammatillinen tutkinto											
		ON ylioppilastutkinto				Ei ylioppilastutkintoa							
		On aiempi AMK tutkinto		Ei aiempaa AMK tutkintoa		On alempi KK-tutkinto		Ei alempaa KK-tutkintoa		Ei aiempaa AMK tutkintoa			
Kasvatusalat	1 555	231	14,9 %	196	12,6 %	35	2,3 %	9	0,6 %	2	0,1 %	24	1,5 %
Taidealat	624	103	16,5 %	81	13,0 %	22	3,5 %	3	0,5 %	8	1,3 %	11	1,8 %
Humanistiset alat (paitsi kielet)	674	97	14,4 %	74	11,0 %	23	3,4 %	4	0,6 %	5	0,7 %	14	2,1 %
Kielet	1 026	73	7,1 %	56	5,5 %	17	1,7 %	1	0,1 %		0,0 %	16	1,6 %
Yhteiskuntatieteet	1 865	252	13,5 %	190	10,2 %	62	3,3 %	3	0,2 %	33	1,8 %	26	1,4 %
Viestintä ja informaatiotieteet	198	14	7,1 %	11	5,6 %	3	1,5 %		0,0 %	3	1,5 %		0,0 %
Kauppa ja hallinto	2 067	139	6,7 %	89	4,3 %	50	2,4 %	2	0,1 %	25	1,2 %	23	1,1 %
Oikeustieteet	569	33	5,8 %	31	5,4 %	2	0,4 %	2	0,4 %		0,0 %		0,0 %
Luonnontieteet, yleiset koulutusohjelmat	57	7	12,3 %	6	10,5 %	1	1,8 %		0,0 %	1	1,8 %		0,0 %
Biologia ja biotieteet	362	15	4,1 %	13	3,6 %	2	0,6 %		0,0 %		0,0 %	2	0,6 %
Ympäristöalat	87	13	14,9 %	10	11,5 %	3	3,4 %	1	1,1 %	2	2,3 %		0,0 %
Fysikaaliset tieteet, kemia ja geotieteet	481	19	4,0 %	15	3,1 %	4	0,8 %	1	0,2 %		0,0 %	3	0,6 %
Matematiikka ja tilastotiede	217	8	3,7 %	5	2,3 %	3	1,4 %		0,0 %		0,0 %	3	1,4 %
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT)	975	66	6,8 %	42	4,3 %	24	2,5 %		0,0 %	14	1,4 %	10	1,0 %
Kone-, prosessi-, energia- ja sähkötekniikka	1 803	108	6,0 %	66	3,7 %	42	2,3 %	2	0,1 %	34	1,9 %	6	0,3 %
Materiaali- ja prosessitekniikka	59	5	8,5 %	2	3,4 %	3	5,1 %		0,0 %	3	5,1 %		0,0 %
Arkkitehtuuri ja rakentaminen	567	27	4,8 %	20	3,5 %	7	1,2 %	1	0,2 %	3	0,5 %	3	0,5 %
Maa- ja metsätalousalat, yleiset koulutusohjelmat	5		0,0 %		0,0 %		0,0 %		0,0 %		0,0 %		0,0 %
Maatalous	154	16	10,4 %	11	7,1 %	5	3,2 %		0,0 %	2	1,3 %	3	1,9 %

Metsätalous	87	5	5,7 %	5	5,7 %		0,0 %		0,0 %		0,0 %		0,0 %
Eläinlääketiede	69	4	5,8 %	3	4,3 %	1	1,4 %		0,0 %		0,0 %	1	1,4 %
Terveys	1 310	122	9,3 %	84	6,4 %	38	2,9 %	19	1,5 %	11	0,8 %	8	0,6 %
Henkilökohtaiset palvelut	172	20	11,6 %	15	8,7 %	5	2,9 %		0,0 %	4	2,3 %	1	0,6 %
Turvallisuuspalvelut	175	14	8,0 %	9	5,1 %	5	2,9 %		0,0 %	1	0,6 %	4	2,3 %
Kaikki yhteensä	15 158	1 391	9,2 %	1 034	6,8 %	357	2,4 %	48	0,3 %	151	1,0 %	158	1,0 %

3 Ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen yhteistyö nykyisin

Ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen nykyisiä yhteistyön tavoitteita, muotoja, toimintamalleja ja esteitä selvitettiin kokoamalla tietoa yhteistyöstä korkeakoulujen tulosneuvottelujen yhteydessä vuosina 2017 ja 2018 pyytämällä korkeakouluja raportoimaan yhteistyöstä. Tätä tietoa täydennettiin ammatillisen koulutuksen järjestäjille keväällä 2019 suunnatulla Webropol- kyselyllä. Kyselyssä oli kaksi osaa, joista toisessa kartoitettiin yhteistyötä yleensä ja toisessa pyydettiin kuvaamaan tarkemmin yhteistyön toimintamalleja.

Ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen yhteistyötä yleensä kartoittaneeseen kyselyyn saatiin 56 vastausta, ja toimintamalleja kuvattiin yhteensä 67 vastauksessa. Ammatillisen koulutuksen järjestäjiä on 145 sekä näiden varsinaisten järjestäjien lisäksi 16 siirtymäsäännöksen nojalla jatkavaa. Vaikka vastausprosentti jäi kyselyssä alle 50 %:n voi vastauksia pitää vähintään suuntaa antavina, sillä vastaajia oli eri puolilta Suomea kaikenkokoisista ja eri omistusperusteisista ammatillisista oppilaitoksista. Vastauksia oli myös ruotsinkielisiltä ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä.

Kaikki kyselyyn vastanneet ammatillisen koulutuksen järjestäjät tekevät yhteistyötä ammattikorkeakoulujen kanssa. Yliopistojen kanssa yhteistyötä tekee 64 % vastaajista. Ammattikorkeakoulujen kanssa tehtävä yhteistyö on hyvin monipuolista ja tiivistä, ja yhteistyötä tehdään monin eri tavoin. Yliopistojen kanssa yhteistyö on rajatumpaa. Yhteistyön muotoja ja toimintamalleja on kuvattu tarkemmin luvussa 3.2.

Kyselyyn vastanneet ammatillisen koulutuksen järjestäjät tekivät yhteistyötä erityisesti ammatillisten opettajakorkeakoulujen kanssa. Lisäksi yhteistyökumppaneina painottuivat maantieteellisesti lähinnä sijaitsevat ammattikorkeakoulut. Yliopistoyhteistyötä tehtiin pääosin maantieteellisesti lähellä olevan yliopiston kanssa. Ruotsinkieliset ammatillisen koulutuksen järjestäjät tekivät luonnollisesti yhteistyötä erityisesti ruotsinkielisten korkeakoulujen kanssa.

3.1 Yhteistyön tavoitteet

Ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen yhteistyön tavoitteita kartoitettiin ammatillisen koulutuksen järjestäjille suunnatulla Webropol- kyselyllä. Kyselyyn vastanneet mainitsivat yhteistyön tavoitteiksi muun muassa seuraavaa:

- toiminta-alueen kilpailukykyyn, vaikuttavuuden ja elinvoiman parantaminen eri toimijoiden yhteistyötä lisäämällä

- alueen osaamisen kokonaisvaltaisempi ja laadukkaampi kehittäminen, ammattitaitoisten osaajien turvaaminen ja työllisyyden lisääminen
- resurssien hyödyntäminen ja säästöt, esimerkiksi yhdessä toteutettavilla kone-, laite- ja muilla hankinnoilla sekä yhteisillä oppimisympäristöillä
- uudenlaisten toimintamallien ja menetelmien omaksuminen ja toiminnan kehittäminen sekä henkilöstön osaamisen kehittäminen ja osaamisen jakamisen helpottuminen
- jatko-opintomahdollisuuksien tunnetuksi tekeminen, valmiuksien parantaminen ja siirtymisen nopeuttaminen koulutusasteelta toiselle
- koulutustarjonnan monipuolistaminen, ohjaus- ja urapolkujen sujuvoittaminen ja yksilöllisten opintopolkujen mahdollistaminen
- koulutuksen laadun ja vaikuttavuuden parantaminen sekä vetovoiman lisääminen
- työelämälähtöisyyden vahvistaminen, esimerkiksi toteuttamalla yhteistyössä projekteja ja tuotantoja.

Vastaajien mainitsemisissa yhteistyön tavoitteissa ei ollut merkittäviä eroja ammattikorkeakoulu- ja yliopistoyhteistyön välillä. Yliopistojen kanssa tehtävässä yhteistyössä korostui tutkimuksellisen osaamisen hyödyntäminen.

3.2 Keskeiset yhteistyömuodot ja esimerkkejä nykyisistä yhteistyömalleista

Korkeakoulut ovat raportoineet opetus- ja kulttuuriministeriölle vuosina 2017 ja 2018 toisen asteen koulutuksen ja korkea-asteen koulutuksen välisestä yhteistyöstä. Vuoden 2018 raporttien mukaan kaikki ammattikorkeakoulut tekevät jonkinlaista yhteistyötä toisen asteen ja erityisesti ammatillisen koulutuksen kanssa. Keskeisimmät ammattikorkeakoulujen raportoimat yhteistyömuodot olivat:

- väyläopinnot ja muut joustavat opintopolut (esim. vaihto-opiskelumahdollisuus, kesäopinnot)
- AHOT- yhteistyö
- kumppanuussopimukset (yhteistä koulutusta, oppimisympäristöjä, tiloja, resursseja)
- opetusyhteistyö, yhteiset oppimisympäristöt ja oppimateriaalit
- nivelvaiheen ohjauksen kehittäminen
- valintakoekurssit, kurkistuskurssit
- yhteistyö yritysten ja muiden toimijoiden kanssa.

Yliopistojen raporteista ei noussut esiin yhtä erityistä yhteistyömallia, mutta useammassa raportissa kuvattiin toimia, jotka liittyivät yliopistojen koulutustarjontaa ja opiskelijavalintoja koskevaan tiedotukseen, kuten esimerkiksi erilaisten tapahtumien, opintokäyntien ja tutkijavierailujen järjestäminen. Esimerkkejä yliopistojen raportoimista yhteistyömuodoista:

- kurkistuskurssit, kesäopinnot
- opiskelijalähettilästoiminta
- yhteiset produktiot
- kouluissa ja yliopistojen kampuksilla lapsille ja nuorille suunnattu toiminta, jonka tavoitteena on herättää kiinnostusta tieteeseen, taiteeseen, teknologiaan ja tutkimukseen.

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisun (2017:25) *Valmiina valintoihin II. Ammatillisesta koulutuksesta korkeakouluun* mukaan toisen asteen ammatilliset oppilaitokset tekevät eri puolilla Suomea paikoin hyvinkin tiivistä yhteistyötä alueen korkeakoulujen kanssa. Erityisen tiivistä on ammatillisen koulutuksen ja ammattikorkeakoulujen yhteistyö. Yhteistyötä tehdään hyödyntämällä toisaalta ammatillisten perustutkintojen mahdollistamaa laajaa valinnaisuutta, toisaalta avoimen korkeakoulun opintoja.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjille keväällä 2019 osoitetulla kyselyllä kartoitettiin tarkemmin käytössä olevia yhteistyömuotoja ja pyydettiin lisäksi erillisessä kyselyssä kuvaamaan yhteistyön toimintamalleja. Ammattikorkeakoulujen kanssa tehdään kyselyyn vastanneiden mukaan eniten hankeyhteistyötä (91 %), nivelvaiheen ohjaukseen liittyvää yhteistyötä (82 %), koulutustarjontaan ja opiskelijavalintaan liittyvää tiedotusta (75 %), väyläopintoja (75 %) yhteisten tilojen ja laitteiden käyttöä (68 %), opetushenkilöstön osaamisen kehittämistä (66 %), opetusyhteistyötä (64 %) ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseen liittyvää yhteistyötä (54 %). Yhteistyömuodot on kuvattu laajemmin taulukossa 7.

Kyselyyn vastanneet ammatilliset koulutuksen järjestäjät tekevät yhteistyötä erityisesti Hämeen (38 %), Haaga-Helian (36 %) ja Jyväskylän (35 %) ammattikorkeakoulujen kanssa.

Yliopistojen kanssa tehtävä yhteistyö on kyselyyn vastanneiden mukaan pääosin hankeyhteistyötä (65 %), opetushenkilöstön osaamisen kehittämistä (51 %), TKI-toimintaan liittyvää yhteistyötä (44 %), koulutustarjontaan ja opiskelijavalintaan liittyvää tiedotusta (37 %), opetusyhteistyötä (35 %) ja yksittäisiä tutustumiskursseja (21 %). Yhteistyömuodot on kuvattu laajemmin taulukossa 7.

Kyselyyn vastanneet ammatilliset koulutuksen järjestäjät tekevät yhteistyötä erityisesti Helsingin (24 %), Oulun (24 %), Aalto- (21 %), Itä – Suomen (21 %), Jyväskylän (21 %) ja Tampereen (19 %) yliopiston kanssa.

Sekä ammattikorkeakoulujen että yliopistojen kanssa tehtävässä yhteistyössä korostuu hankeyhteistyön suuri osuus. Ammattikorkeakoulujen kanssa tehtävässä yhteistyössä painottuu lisäksi nivelvaiheen ohjaukseen, koulutustarjonnasta tiedottamiseen ja väyläopintoihin liittyvä yhteistyön suuri osuus. Opetusyhteistyötä ja yhteisten tilojen ja laitteiden käyttöä on ammatillisen koulutuksen ja ammattikorkeakoulujen välillä. Yliopistojen kanssa tehtävässä yhteistyössä korostuu TKI- toimintaa liittyvä yhteistyö. Molemmissa koulutusmuodoissa korostuu myös opetushenkilöstön osaamisen kehittäminen.

TAULUKKO 7 AMMATILLISEN KOULUTUKSEN JÄRJESTÄJIEN YHTEISTYÖ AMMATTIKORKEAKOULUJEN JA YLIOPISTOJEN KANSSA

Yhteistyömuoto	Ammattikorkeakoulut	Yliopistot
Hankeyhteistyö	91 %	65 %
Nivelvaiheen ohjaus	82 %	19 %
Koulutustarjontaan ja opiskelijavalintaan liittyvä tiedotus	75 %	37 %
Väyläopinnot	75 %	9 %
Yhteiset tilat ja laitteet	68 %	19 %
Opetushenkilöstön osaamisen kehittäminen	66 %	51 %

Opetusyhteistyö	64 %	35 %
Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseen liittyvä yhteistyö	54 %	14 %
Yksittäiset kurssit	46 %	21 %
TKI- toimintaan liittyvä yhteistyö	45 %	44 %
Yhteiset opettajat	39 %	19 %
Koulutusvienti	32 %	14 %
Valintakokeisiin valmentavat kurssit	29 %	12 %
Kesäopinnot korkeakoulussa	16 %	9 %
Muu	25 %	16 %

Ammatillisen koulutuksen järjestäjille osoitetulla kyselyllä koottiin keväällä 2019 paitsi yleistä tietoa yhteistyöstä ja sen muodoista myös käytössä olevia yhteistyön toimintamalleja. Vastajien kuvaamista toimintamalleista 94 % on jo olemassa olevia käytäntöjä ja 6 % on suunniteltu. Alle on koottu joitakin esimerkkejä kyselyn vastauksissa ja korkeakoulujen raporteissa (2018) kuvatuista yhteistyön toimintamalleista.

Hankeyhteistyö

Monet ammatilliset koulutuksen järjestäjät tekevät hankeyhteistyötä ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen kanssa alueellisesti, mutta myös kansallisesti, Pohjoismaiden kesken ja kansainvälisesti. Myös yritykset ovat mukana hankkeissa.

Hankkeissa tehdään muun muassa asiantuntija-, ohjausryhmä-, verkosto-, tutkimus- ja toimialakohtaista ja palvelutoiminnan yhteistyötä sekä koulutuksen suunnittelua ja toteutusta tai kehitetään digiteknologiaa hyödyntävää pedagogiikkaa, kuten esimerkiksi saamelaisopetuksen digiverkosto –hankkeessa Arktista pedagogiikkaa II. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen, Lapin yliopiston ja saamelaisalueella toimivien koulutusverkostojen ja opettajien kanssa syvennetään ja laajennetaan yhteistyössä digiteknologiaa hyödyntävää pedagogiikkaa ja luodaan työelämän digitalisaation huomioivia koulutusmalleja, joissa iältään, koulutustaustaltaan ja tavoitteiltaan erilaiset opiskelijat saavat yksilöllistä opetusta asuinpaikasta riippumatta.²

Nivelvaiheen ohjaus

Nivelvaiheen ohjaukseen liittyvässä yhteistyössä selvitetään erityisesti nivelvaiheen ohjauksen tarpeita sekä kehitetään ohjauksen käytänteitä. Esimerkiksi Pohjois-Savon alueen ammatillisen koulutuksen ja ammattikorkeakoulun yhteisessä siirtymistä edistävässä uraohjaus- ja palvelumallissa³ lisätään ohjaus- ja uraohjaustyötä tekevien ohjausosaamista ja ohjauksellista työotetta. Lisäksi lisätään opiskelijoiden

² <http://www.sogsakk.fi/fi/Hankkeet/Arktista-pedagogiikkaa-II>

³ <https://blogi.savonia.fi/uraohjaus2020/>

työelämäntietoisuutta ja –osaamista, jotta selkeytetään opiskelijoiden jatko-opintojen tai työelämään siirtymisen suunnittelua.

Koulutustarjontaan ja opiskelijavalintaan liittyvä tiedotus

Vakiintunut yhteistyön muoto on korkeakouluopiskelijoiden vierailut ammatillisissa oppilaitoksissa, jossa he esittelevät opiskelua ammattikorkeakoulussa ja koulutustarjontaa. Myös ammatillisten oppilaitosten opiskelijat vierailevat vastaavasti ammattikorkeakoulussa perehtyen korkeakouluopintoihin.

Koulutustarjontaan liittyvää tiedotusta kuvaa myös Infotori, jossa korkeakouluopiskelijat esittelevät koulutustarjontaa opiskelijoille tai korkeakouluopiskelijat vierailevat ammatillisissa oppilaitoksissa.

Koulutustarjontaan ja opiskelijavalintaan liittyvään tiedotukseen liittyy myös uraohjaus, jossa huomioidaan jatko- ja väyläopinnot sekä edistetään työelämään siirtymistä.

Väyläopinnot ja muut joustavat opintopolut

Toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittaville tarjotaan ammattikorkeakouluissa erilaisia väyläopintoja, joiden tavoitteena on tarjota sujuva väylä ammatillisesta koulutuksesta ammattikorkeakouluun. Tällaisia opintoja tarjotaan ja toteutetaan ammattikorkeakouluissa vaihtelevin tavoin. Vaihtelua on myös siinä, tarjotaanko opintoja avoimesti ja maksutta kaikille, vai vain tietyn koulutuksen tai oppilaitoksen opiskelijoille.

Ammatillisen koulutuksen opiskelijat voivat esimerkiksi

- valita opintoja avoimen ammattikorkeakoulun tarjonnasta ja sisällyttää ne ammatilliseen tutkintoonsa sekä myöhemmin AMK-tutkintoon hakeutuessaan ammattikorkeakouluopintoihin
- suorittaa toisen asteen opintojensa ohessa ammattikorkeakoulussa tietyn opintokokonaisuuden (esimerkiksi 30 op / 60 op laajuiset opinnot) ja opinnot suoritettuaan hakeutua ammattikorkeakouluun tutkinto-opiskelijaksi avoimen- tai jatkoväylän kautta.

Esimerkiksi Humanistinen ammattikorkeakoulu on rakentanut ammatillisen toisen asteen oppilaitosten kanssa väylä-yhteistyötä, jonka tarkoituksena on joustavoittaa toisen asteen opiskelijoiden pääsyä ammattikorkeakouluun ja toisaalta syventää yhteistyötä keskeisten samalla koulutusalueella toimivien ammatillisten toisen asteen ja vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa. Osa opinnoista on verkkoympäristössä toteutettavia ja niiden tavoitteena on valtakunnallisen saavutettavuuden lisääminen.

Yhteisten tilojen ja laitteiden käyttö

Alueen eri toimijat jakavat kustannuksia ja tehostavat resurssien hyödyntämistä muun muassa investoimalla yhteisiin tiloihin, laitteisiin ja oppimisympäristöihin.

Useat koulutuksen järjestäjät ovat tehneet keskenään strategisia kumppanuussopimuksia. Esimerkkinä Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradian, Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Jyväskylän yliopiston EduFutura-yhteistyö, jossa yhteistyötä tehdään muun muassa yhteisten tilaratkaisujen ja opintojen sekä organisaatioiden välillä joustavasti liikkuvien asiantuntijoiden avulla.

Myös Pop & Jazz Konservatorio ja Metropolia ammattikorkeakoulu toteuttavat yhteisiä musiikin koulutuksen tukipalveluita. Oppilaitokset jakavat keskenään ison konserttisalin sekä äänitysstudiot ja niiden tukihenkilöstön työpanokset. Myös kirjasto aineistoinen on yhteinen, samoin jaetaan erikoistiloja ja toteutetaan yhdessä muun muassa tilavarausjärjestelmä, ATK- ja AV-tuki sekä hälytysvalvonta.

Opetushenkilöstön osaamisen kehittäminen

Opetushenkilöstön osaamisen kehittämisen yhteydessä mainittiin useasti ammatilliset opettajakorkeakoulut. Yhteistyökäytäntöinä mainittiin myös ammatillisten opettajaopiskelijoiden pedagoginen opetusharjoittelu ammatillisissa oppilaitoksissa sekä muun muassa opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama valtakunnallinen Parasta osaamista –verkostohanke⁴, jossa edistetään ammatillisen koulutuksen uudistumista tavoitteena ammatillisen koulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstön tukeminen ja osaamisen kehittäminen muuttuvassa toimintaympäristössä erilaisten toimintamallien ja menetelmien avulla.

Opetusyhteistyö

Yleisin yhteistyön muoto on, että opiskelija suorittaa samanaikaisesti ammatillisen toiseen asteen ja ammattikorkeakoulun opintoja, myös digitaalisia opintoja tarjotaan.

Projekteissa hyödynnetään usein eri koulutusasteiden opiskelijoista muodostuvia opiskelijatiimejä, jotka toteuttavat yhdessä yritysten tai muiden organisaatioiden toimeksiannosta erilaisia projekteja, produktioita tai tapahtumia, esimerkiksi yhteistyö ammattiorkesterien, -teattereiden ja -opperoiden kanssa.

Esimerkiksi Tampereen ammattikorkeakoulun talotekniikan ja sähkötekniikan opiskelijat voivat valita AMK-opintoihinsa sähkötekniikan tai talotekniikan (LVIS) työkurssin, joka suoritetaan Tampereen Aikuskoulutuskeskuksen (TAKK) oppimisympäristöissä ja jonka opettajat ovat TAKKista. Kursseilla tehdään käytännön asennustöitä ja ne on ensisijaisesti tarkoitettu niille opiskelijoille, jotka ovat menneet ammattikorkeakouluun suoraan lukiosta ja joilla ei ole kokemusta käytännön asennuksista aiemman koulutuksen perusteella tai työn kautta.

TKI- toimintaan liittyvä yhteistyö

Kyselyn vastauksissa ja raporttien esimerkeissä kuvattiin alueiden koulutuksen tarjoajien, yritysten ja muiden organisaatioiden osaamisen, toiminnan ja kilpailukyvyyn vahvistamiseksi tehtävää TKI-toimintaan liittyvää yhteistyötä, jonka tarkoituksen on luoda uutta tietoa, osaamista ja teknologioita alueen elinkeino- ja työelämän käyttöön sekä tarjota opiskelijoille työelämälähtöisiä oppimisympäristöjä.

Esimerkiksi Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti (MTI) kokoaa yhteen matkailualan osaamisen koulutuskeskus Redusta, Lapin ammattikorkeakoulusta ja Lapin yliopistosta. MTI:ssä tehdään eri kouluasteiden välistä tiivistä ja konkreettista yhteistyötä opetuksessa, tutkimuksessa ja palvelutoiminnassa. Matkailualan koulutusta ja tutkimusta kehitetään yhteistyössä lappilaisen elinkeinoelämän, kansainvälisen tiedeyhteisön, koulutusorganisaatioiden ja viranomaisten kanssa.

⁴ https://blogit.gradia.fi/parasta_osaamista/

3.3 Yhteistyön esteet

Ammatillisen koulutuksen järjestäjille suunnattuun kyselyyn vastanneista (33) 61 % ilmoitti, että ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen väliselle yhteistyölle ei ole esteitä. Vastanneista (21) 39 % :n mielestä yhteistyölle on esteitä.

Kyselyn mukaan tehokkaan yhteistyön esteitä ovat muun muassa seuraavat:

- Rahoitus ei tue ja ohjaa yhteistyöhön.
- Satunnaisesta yhteistyöstä ja nykyisestä lyhytjänteisestä toiminnasta on päästävää pysyvään ja syvempään yhteistyörakenteeseen.
- Byrokratiaa on liikaa.
- Asenteet estävät yhteistyön.
- Erilaiset työehtosopimukset ja erilaiset toimintakulttuurit vaikeuttavat yhteistyötä.
- Erilaiset strategiat ja erilaiset kehittämisen tarpeet vaikeuttavat yhteistyötä.
- Henkilövaihdokset hankaloittavat yhteistyötä.
- Amk-opintojen tarjonnan rajallisuus ja perustuminen sopimukseen rajoittavat yhteistyötä.
- Ammattikorkeakoulujen opiskelijavalintamenettelyt eivät ole samanlaisia ja tasapuolisia kaikille.
- Erilaiset tietojärjestelmät (opiskelijoiden opintosuoritukset) hankaloittavat yhteistyötä.

4 Ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen yhteistyön tavoitteet

Tässä luvussa kuvataan lyhyesti, mitä tavoitteita ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen yhteistyöllä on eri toimijoiden ja koko yhteiskunnan kannalta.

Yksilön kannalta yhteistyö

- parantaa ammatillisen koulutuksen opiskelijan yleisiä korkeakouluvalmiuksia
- sujuvoittaa siirtymää ammatillisesta koulutuksesta korkeakoulutukseen ammattikorkeakouluissa tai yliopistoissa
- tarjoaa uudenlaisia jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia, joissa koulutuskokonaisuuden, järjestäjänä voi olla sekä ammatillisen koulutuksen järjestäjiä, että korkeakouluja
- tarjoaa ammatillisten taitojen opiskelumahdollisuuksia korkeakouluopiskelijoille
- parantaa maahanmuuttajataustaisen väestön siirtymistä korkeakoulutukseen

Koulutus-, tutkimus- ja innovaatiojärjestelmän kannalta yhteistyö

- lisää korkeakoulutettuna tehtäviä työvuosia sujuvoittamalla siirtymiä toiselta asteelta korkeakouluun ja edelleen työelämään
- tasavertaistaa ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen asemaa polkuina korkeakoulutukseen
- tukee jatkuvaa oppimista luomalla uudenlaisia ammatillista koulutusta ja korkeakoulutusta yhdistäviä koulutusmahdollisuuksia
- tukee TKI-toimintaa luomalla uudenlaisia mahdollisuuksia yritysten, korkeakoulujen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien yhteistyölle
- mahdollistaa alueiden ja kaupunkien kehittämisen kuntien, ammatillisen koulutuksen järjestäjien, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteistyönä

Työ- ja elinkeinoelämän kannalta yhteistyö

- tukee monipuolisesti osaavan työvoiman saatavuutta
- nopeuttaa TKI toiminnan tulosten jalkauttamista työelämään
- tukee TKI-toimintaa luomalla uudenlaisia mahdollisuuksia yritysten, korkeakoulujen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien yhteistyölle
- tukee toimialoja vahvistamalla eri koulutusasteilta valmistuvien osaamisen ja toimialan tehtävien kehittymistä yhtenäisiksi selkeiksi kokonaisuuksiksi (esim. sosiaali- ja terveysalalla)
- tukee työelämän uudistumista
- tukee uusien yritysten syntyä ja kasvuyrittäjyyttä
luo ammatillista koulutusta ja korkeakoulutusta yhdisteleviä osaamisen täydentämisen mahdollisuuksia

Ammatillisen koulutuksen järjestäjille yhteistyö

- lisää opettajien ja muun henkilökunnan korkeakoulutuntemusta
- antaa mahdollisuuksia kehittää osaamista yhteistyössä korkeakoulujen kanssa
- tukee opiskelijoiden ohjausta
- antaa uudenlaisia mahdollisuuksia kehittää TKI- ja aluekehitystoimintaa
- kehittää eri koulutusasteiden ja työelämän väliseen yhteistyöhön perustuvaa toimintakulttuuria.
- ylläpitää ja uudistaa ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tuntemusta ja ohjauksen kokonaisvaltaista kehittämistä koko oppilaitoksen tehtävänä.
- voi tehostaa infrastruktuurin käyttöä (yhteiset tilat ja muu infrastruktuuri)

Korkeakoulujen kannalta yhteistyö

- parantaa ammatillisesta koulutuksesta korkeakouluihin tulevien korkeakouluissa osaamistasoa
- rikastaa yhteyksiä alueen elinkeinoelämään ammatillisen koulutuksen yhteyksien kautta ja tukee alueellisia osaamiskeskittymiä
- antaa mahdollisuuden tehdä ammatillisen koulutuksen opiskelijoille ja henkilökunnalle tunnetuksi korkeakouluopintoja, tiedettä sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa ja uramahdollisuuksia korkeakouluopintojen jälkeen
- tukee korkeakoulun henkilöstön osaamisen kehittämistä, erityisesti ammatillisen koulutuksen ja sen opiskelijoiden valmiuksien tuntemusta
- tehostaa toimintaa esimerkiksi yhteisellä infrastruktuurin käytöllä (yhteiset tilat ja muu infrastruktuuri)
-

5 Ehdotukset ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen yhteistyön kehittämiseksi

5.1 Yhteistyön periaatteet ja yhteistyön tukeminen

Kehittämisryhmä keskusteli kokouksissaan ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen välisen yhteistyön periaatteista ja yhteistyön tukemisen keinoista. Yhtenä yhteistyön keskeisimpänä periaatteena pidetään asiakaslähtöisyyttä. Opiskelijat ja oppijat tulee ottaa yhteistyön keskiöön, mutta samalla tulee ottaa huomioon myös työ- ja elinkeinoelämän ja alueen tarpeet. Yhteistyön tukemisessa on tärkeää vakiinnuttaa

yhteistyörakenteita, jotta saadaan luotua vakiintuneita toimintatapoja. Myös systemaattista vuoropuhelua organisaation eri tasoilla ja yhteistyön tekemistä näkyväksi pidettiin tärkeänä.

Työryhmän ehdotukset yhteistyön periaatteiksi

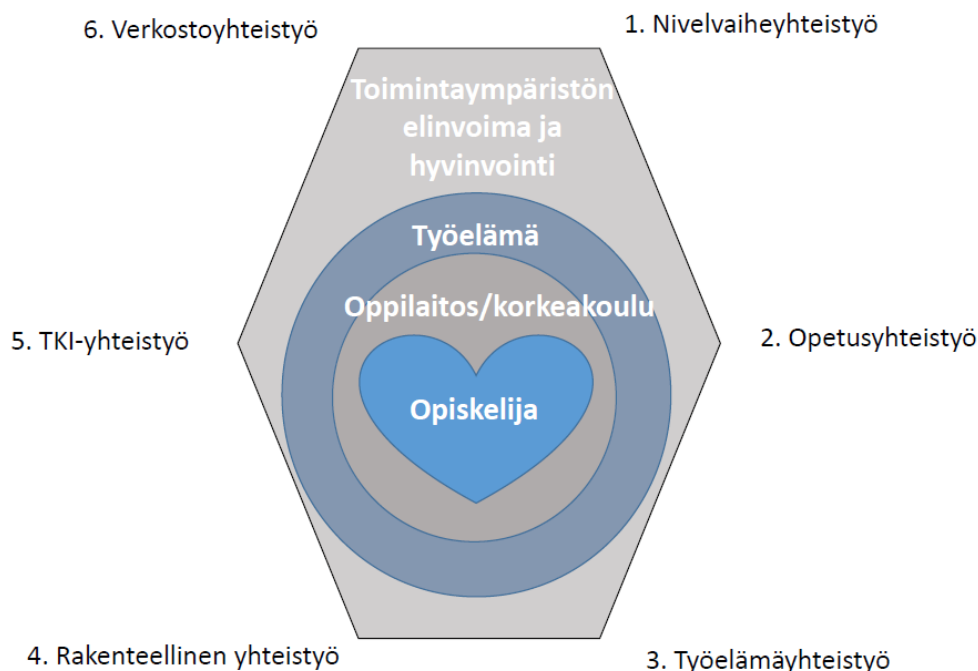
- opiskelijat ja oppijat keskiössä
- asiakaslähtöisyys ja aluevaikuttavuus
- tulevaisuuslähtöinen toiminta
- avoimuus, läpinäkyvyys ja tavoitteellisuus
- konkreettisuus, josta syntyy osaltaan yhteistyön vaikuttavuus
- jatkuvuus ja pitkäjänteisyys (yhteistyö ei voi olla pelkkien hankkeiden varassa, vaan myös osa perustoimintaa), yhteistyön tekemisestä yhdessä tekemiseen
- sitoutuminen yhdessä laadittuihin suosituksiin
- yhteistyön ja kumppaneiden tasa-arvoisuus ja luottamuksellisuus sekä molemminpuolinen hyöty (esim. tasa-arvoisuus TKI-rahoituksessa)
- asenteiden muuttaminen
- ammatillisen koulutuksen sisältöjen tunnettuuden lisääminen
- toisen asteen koulutuksen tarkastelu kokonaisuutena
- toimitaan kahden tehtävän kautta: koulutustason nosto (tutkintokoulutus) sekä alueen osaamisen lisääminen (muu jatkuvan oppimisen muodot ja TKI)
- sektorien avaaminen strategisella tasolla kansallisesti (rahoitus ja koulutuspoliittinen suunnittelu, korkeakoulujen johdon tapaamiset tai korkeakoulujen verkostopäivät - instituutiokohtaisuudesta teemapohjaiseen)
- alueellisten erityispiirteiden ja toisaalta korkeakoulujen strategisen tavoitteiden huomioiminen (tai tieteenalakohtaiset erityispiirteet) ja niiden pohjalta parhaiden käytäntöjen poimiminen yhteisiksi suosituksiksi

Työryhmän ehdotukset yhteistyön tukemiseksi

- rakenteiden vakiinnuttaminen, jotta "väliaikaisuudesta" päästään vakiintuneisiin toimintatapoihin
- systemaattista vuoropuhelua organisaatioissa eri tasoilla, tekemisen näkyväksi saattaminen ja siten yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen
- yhteisten kohtaamispaikkojen luominen ja yhteisen sanoituksen hakeminen
- toisen asteen yhteistyön kannalta relevanttien toimijoiden tunnistaminen
- kumppanuussopimukset
- yhteistyön ohjaus-/kehittämissryhmät oppilaitosten välillä
- neuvottelukunnat, joissa mukana yritykset ja alueen oppilaitokset (alakohtaiset)
- monipuolinen, oikea-aikainen ja oikein kohdennettu tiedottaminen ja viestintä
- tuetaan mahdollisuutta hallitusti irtaantua olemassa olevista koulutusrakenteista palvelemaan työelämää, esim. systeeminen ohjaus, uraohjaus, ohjauksen yksilöllisyys huomioiden
- resursointi
- kansallinen vertaisarviointi, hyvien käytäntöjen jakaminen

5.2 Yhteistyön muodot ja toimintamallit

Kehittämisryhmä kävi kokouksissaan läpi ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen yhteistyön muotoja ja toimintamalleja lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyötä käsitelleessä *Katse korkealle* -raportissa esiin nostettujen sekä ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä ja korkeakouluilta kokoamiensa yhteistyön muotojen ja toimintamallien pohjalta. Olemassa olevien yhteistyön muotojen ja luvussa 4 määrittelemiensä ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen yhteistyön tavoitteiden pohjalta kehittämisryhmä jäsenteli suosittelmansa yhteistyön muodot **jatkuvan oppimisen ja osaamisen kehittämisen timantiksi**, jossa on kuusi kulmaa (kuvio 3). Nämä kuusi kulmaa kuvaavat kehittämisryhmän suosittelmia ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen yhteistyön muotoja. Timantin eli yhteistyön ja kaiken toiminnan keskiössä on opiskelija ja myös työ- ja elinkeinoelämä, johon sekä ammatillisen koulutuksen että korkeakoulutuksen opiskelijakin viime kädessä tähtää.

Kuvio 3 Jatkuvan oppimisen ja osaamisen kehittämisen timantti

Kunkin timantin kulman eli ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen yhteistyömuotojen alle on sijoitettavissa yhteistyön toimintamalleja, joita kehittämisryhmä ehdottaa käytettäväksi tai edelleen kehitettäväksi. Osa ehdotetuista toimintamalleista on jo aktiivisessa käytössä ammatillisten oppilaitosten ja korkeakoulujen arjessa. Osa toimintamalleista on puolestaan sellaisia, joita kehittämisryhmä pitää tärkeinä tulevaisuudessa, vaikka niitä ei vielä juurikaan käytetä tai niiden käyttö on toistaiseksi rajoittunut muutamiin yksittäisiin kokeiluihin. Alle on listattu kehittämisryhmän suosittemat/ehdottamat toimintamallit siten, että ne on sijoitettu sen yhteistyömuodon alle, johon ne pääasiassa kuuluvat. Jotkin suositellut/ehdotetut toimintamallit olisi mahdollista sijoittaa useammankin yhteistyömuodon alle.

1. Nivelvaiheyhteistyö: nivelvaiheen ohjauksen tukeminen ja opiskelijavalintaan liittyvä yhteistyö

Nivelvaiheen yhteistyöllä tarkoitetaan ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen välistä yhteistyötä, jonka tavoitteena on herättää ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden kiinnostus korkeakouluopintoja kohtaan, lisätä opiskelijoiden tietoisuuttaan siitä, mitä korkeakouluopinnot edellyttävät ja millaisia ne ovat, sekä edistää opiskelijoiden siirtymistä ammatillisesta koulutuksesta korkeakoulutukseen.

Kehittämisryhmä ehdottaa/suosittelee seuraavia nivelvaiheyhteistyön toimintamalleja:

- nivelvaiheeseen liittyvä opinto- ja uraohjaus sekä ammatillisissa oppilaitoksissa että korkeakouluissa
- ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden ja korkeakouluopiskelijoiden kohtaamiset / ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen henkilöstön kohtaamiset, esim. messut, avoimet ovet, vierailut
- ammatillisen koulutuksen alumnitoiminnan kehittäminen
- Ohjaamo-palvelujen laajentaminen kaikille ikäryhmille
- digitaalisten kartoitus-, tieto- ja hakupalveluiden kehittäminen
- joustavat väylät päästä jatko-opintoihin elämänkaaren ja työuran eri vaiheissa ja erilaisella osaamis pohjalla
- korkeakoulujen opiskelijavalinnan kehittäminen siten, että tunnistetaan ammatillisen koulutuksen suorittaneen osamaisen vahvuudet ja kehittämiskohteet ja varmistetaan kaikille hakijaryhmille maksuton väylä korkeakoulutukseen (avoin väylä ei voi olla ainoa ammatillisen tutkinnon suorittaneelle tarjolla oleva väylä)
- ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden opintopolkujen rakentaminen tukemaan korkeakoulussa tarvittavien valmiuksien vahvistamista ja korkeakouluopintoja esim. tarjoamalla ammatillisen koulutuksen opiskelijoille lukiokursseja nykyistä laajemmin
- osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen yhteiset/jaetut menettelyt
- yhteistyö maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden joustavien koulutuspolkujen rakentamiseksi.

2. Opetusyhteistyö: jatkuvan oppimisen ja osaamisen kehittymisen edistäminen

Opetusyhteistyöllä tarkoitetaan ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen välistä yhteistyötä, jonka tavoitteena on oppimisen mahdollistaminen, opiskelijoiden osaamisen edelleen kehittäminen ja jatkuvan oppimisen edistäminen suunnittelemalla ja toteuttamalla yhdessä osaamiskokonaisuuksia, jotka parantavat mahdollisuuksia pärjätä jatko-opinnoissa tai työ- ja elinkeinoelämässä tai nopeuttavat opintopolkua ja työelämään siirtymistä. Lisäksi opetusyhteistyöllä tarkoitetaan opettajien ja muun opetushenkilöstön osaamisen kehittämiseen liittyvää yhteistyötä.

Kehittämisryhmä ehdottaa/suosittelee seuraavia opetusyhteistyön toimintamalleja:

- ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen yhdessä suunnittelemat ja toteuttamat korkeakouluvalmiuksia vahvistavat opintojaksot, joita voivat hyödyntää sekä ammatillisen koulutuksen opiskelijat että korkeakouluopiskelijat
- mahdollisuus suorittaa korkeakouluopintoja osana ammatillista tutkintoa valinnaisina tutkinnon osina

- väylä-/polkuopinnot ammatillisen koulutuksen aikana (voi olla yhdistelmä edellä kuvatuista opetustyöyhteistyön toimintamalleista), tavoitteena on jatkaa opintoja missä tahansa korkeakoulussa ja lyhentää kokonaisopiskelu-aikaa osaamisen tunnustamisen kautta
- mahdollisuus suorittaa ammatillisia tutkinnon osia korkeakouluopintojen aikana käytännön osaamisen vahvistamiseksi
- yhteiset oppimisprojektit ja yrittäjyyden tukeminen (yrittäjänä/yrittäjämäisesti opiskeleminen)
- ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen yhdessä rakentamat kummankin tahon tarjonnasta muodostetut osaamiskokonaisuudet työ- ja elinkeinoelämän ja yksilöiden osaamistarpeisiin vastaamiseksi
- yhteiset räätälöidyt osaamiskokonaisuudet alueen tai alan yritysten ja muiden työpaikkojen tarpeisiin (täydennyskoulutus)
- yhteiset osaamisen kehittämisen ja työhyvinvoinnin edistämisen ohjelmat ammatillisten oppilaitosten ja korkeakoulujen henkilöstölle
- yhteistyö ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen opettajien välillä, tiimiopettajuus ja yhteisopettajuus, opettajavaihto ja muu työkierto sekä yhteinen pedagoginen kehittäminen

3. Työelämäyhteistyö

Työelämäyhteistyöllä tarkoitetaan ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen välistä yhteistyötä, jonka tavoitteena on toisaalta helpottaa työpaikalla järjestettävän koulutuksen paikkojen ja harjoittelutyöpaikkojen löytymistä, toisaalta auttaa työpaikkoja löytämään niihin sopivia opiskelijoita ja potentiaalisia uusia työntekijöitä, Lisäksi tavoitteena on lisätä ammatillisen koulutuksen työpaikalla järjestettävää koulutusta ja korkeakoulujen harjoittelua ja parantaa niiden laatua sekä tukea koulutus- ja harjoittelutyöpaikkoja opiskelijoiden ohjauksessa.

Kehittämisryhmä ehdottaa/suosittelee seuraavia työelämäyhteistyön toimintamalleja:

- samat työpaikalla järjestettävän koulutuksen / työharjoittelun paikat (enemmän yhteistyötä työpaikkojen parhaaksi)
- yhteinen koulutus työpaikoille ja työpaikkaohjaajille (painopisteenä ohjausosaaminen)
- yhteinen alueellinen foorumi tai alusta, jossa opiskelijat, koulutuksen järjestäjät, korkeakoulut ja työnantajat voivat kohdata ja saada tietoa harjoittelupaikoista tai työpaikalla järjestettävän koulutuksen paikoista
- osaamistarpeiden ennakointi työelämäyhteistyön kautta.

4. Rakenteellinen yhteistyö: yhteisiin tiloihin, laitteisiin, koneisiin, oppimisympäristöihin, opettajiin jne. liittyvä yhteistyö

Rakenteellisella yhteistyöllä tarkoitetaan ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen välistä yhteistyötä, jonka tavoitteena on tehostaa toimintaa hyödyntämällä yhteistä infrastruktuuria, yhteisiä opettajia tai muutoin luomalla yhteisiä pysyviä rakenteita toiminnan tueksi.

Kehittämisryhmä ehdottaa/suosittelee seuraavia rakenteellisen yhteistyön toimintamalleja:

- yhteiset rakenteet ja menettelytavat jatkuvalle vuoropuhelulle koskien työelämän tarpeita ja palvelutarjontaa, vuoropuhelua tarvitaan eri tasoilla (johto, koulutuspäälliköt, opetushenkilöstö, opiskelijat)
- yhdessä hankitut laitteet ja koneet, joita hyödynnetään sekä ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden että korkeakouluopiskelijoiden opetuksessa, yhteiset oppimisympäristöt, esim. työsalit tai laboratoriot verkko-oppimisympäristöt (e-Kampus), ja yhteinen oppimateriaalipankki
- yhteinen kampusalue
- yhteinen henkilöstö
- yhteinen vuosibudjetointi
- yhteiset palvelut alueen ja alan työnantajille
- yhteiset palveluyritykset, esim. yhteinen koulutusvientiyritys
- tietojärjestelmien yhteensovittaminen / yhteentoimivat opintohallinnon tietojärjestelmät.

5. TKI-yhteistyö: tutkimus-, kehitys- ja innovaatioyhteistyö ja työelämän kehittäminen

TKI-yhteistyöllä tarkoitetaan ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen välistä yhteistyötä, jonka tavoitteena on auttaa yrityksiä ja muita työpaikkoja uusien innovaatioiden kehittämisessä ja kaupallistamisessa ja tutkimustiedon hyödyntämisessä tai muulla tavoin tukea yrityksiä ja muita työpaikkoja niiden kehittäessä omaa toimintaansa

Kehittämisryhmä ehdottaa/suosittelee seuraavia TKI-yhteistyön toimintamalleja:

- yhteiset tuotekehitysprojektit yritysten ja muiden työpaikkojen tarpeisiin
- yrityskiihdyttämöt, start up -yritysten tukeminen
- kansainväliset yhteistyöhankkeet
- yhteinen TKI-palvelukonsepti yrityksille ja muille työpaikoille sekä tietoisuuden lisääminen yritysten ja muiden työpaikkojen suuntaan tarjolla olevista yhteisistä TKI-palveluista
- yritysten ja muiden työpaikkojen kehittäminen yhteistyössä hyödyntäen sekä ammatillisen koulutuksen järjestäjien että korkeakoulujen osaamista.

6. Verkostoyhteistyö: erilaisissa verkostoissa toimiminen alueen (paikkakunta, alue, maa, maailma) parhaaksi

Verkostoyhteistyössä tarkoitetaan ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen välistä yhteistyötä, jossa on mukana myös muita toimijoita. Laajapohjaisen yhteistyön ja kumppanuuden tavoitteena on alueiden elinvoimaisuuden tukeminen tai laajojen ongelmien ratkaiseminen. Verkostot voivat olla kansainvälisiä, kansallisia, alueellisia tai paikallisia.

Kehittämisryhmä ehdottaa/suosittelee seuraavia verkostoyhteistyön toimintamalleja:

- yhteisen tilannekuvan rakentaminen toimintaympäristön muutoksista, haasteista ja tarpeista
- aktiivinen rooli alueen ja tarvittaessa laajemmankin toimintaympäristön kehittämisessä ja elinvoiman ylläpitämisessä, kyky reagoida joustavasti muutoksiin
- osaajien houkuttelu alueelle.

5.3 Yhteistyön rahoitus

Ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen yhteistyöstä aiheutuu kustannuksia ammatillisen koulutuksen järjestäjille ja korkeakouluille. Alla tarkastellaan sitä, miten yhteistyötä on ammatillisen koulutuksen uudistusten yhteydessä tuettu, millä rahoituksella yhteistyö järjestetään ammatillisessa koulutuksessa ja toisaalta korkeakouluissa, missä määrin yhteistyössä syntyneet suoritukset (osaamis-/opintopisteet) huomioidaan ammatillisen koulutuksen tai korkeakoulujen rahoituksessa ja toisaalta millaisissa tilanteissa rahaa voi siirtyä ammatillisen koulutuksen järjestäjältä korkeakoululle maksujen tai hankintojen kautta, ja mitä tällöin on otettava huomioon.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) 30 § mukaan ”Koulutuksen järjestäjä voi hankkia järjestämisluvassa määrättyjen tutkintojen osia sekä niihin valmistavaa tutkintokoulutusta, järjestämisluvan mukaista muuta koulutusta sekä 27 §:n 1 momentissa tarkoitettua oppisopimuskoulutusta toiselta ammatillisen tai muun koulutuksen järjestäjältä, muulta julkiselta taholta taikka muulta yksityiseltä yhteisöltä tai säätiöltä. Lisäksi opiskelijan yksilöllisten valintojen mahdollistamiseksi koulutuksen järjestäjä voi järjestämisluvan mukaisten tutkintojen ja koulutuksen järjestämisen yhteydessä hankkia myös muita kuin järjestämisluvan mukaisia tutkintojen ja koulutuksen osia sekä osaamisen hankkimisen tukitoimia edellä mainituilta tahoilta. Tutkinnon tai koulutuksen osan osaamisen arviointi voidaan kuitenkin hankkia vain järjestämisluvan saaneelta ammatillisen koulutuksen järjestäjältä tai vastaavan luvan saaneelta muun koulutuksen järjestäjältä.” Mainitun pykälän mukaan ammatillisen koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat tutkinnot, tutkinnon osat ja koulutus järjestetään ammatillisesta koulutuksesta annetun lain mukaisesti.

Laki ammatillisesta koulutuksesta edellyttää ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä yhteistyötä muun muassa korkeakoulujen kanssa. Lain 124 §:ssä säädetään koulutuksen järjestäjien yhteistyövelvoitteesta seuraavasti: ”Koulutuksen järjestäjien tulee tehdä yhteistyötä alueen työ- ja elinkeinoelämän, muiden ammatillisen koulutuksen järjestäjien, lukiokoulutuksen järjestäjien, korkeakoulujen ja perusopetuksen järjestäjien sekä nuorisotyötä tekevien julkisten tahojen ja yksityisten yhteisöjen ja säätiöiden kanssa. Lisäksi koulutuksen järjestäjien tulee tehdä yhteistyötä niiden työelämätoimikuntien kanssa, joiden toimialaan koulutuksen järjestäjän järjestämät tutkinnot kuuluvat.” Ammatillisen koulutuksen järjestäjät ja korkeakoulut tekevät etenkin opetusyhteistyötä hyödyntämällä toisaalta ammatillisten perustutkintojen mahdollistamaa laajaa valinnaisuutta ja jokaiselle ammatillisen koulutuksen opiskelijalle tehtävää henkilökohtaistamista, toisaalta avoimen korkeakoulun opintoja.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 44 §:n mukaan ”Koulutuksen aloittavalle opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma, johon kirjataan yksilölliset osaamisen tunnistamista, tunnustamista, hankkimista, kehittymistä ja osoittamista sekä ohjaus- ja tukitoimia koskevat tiedot siten kuin jäljempänä 46–49 §:ssä ja 67 §:n 2 momentissa säädetään. Suunnitelmaan merkittävistä tiedoista säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Koulutuksen järjestäjä vastaa henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman laatimisesta ja päivittämisestä.”

Voimassa olevat ammatillisten perustutkintojen perusteet mahdollistavat joustavat ja yksilölliset opintopolut ja varsin laajan henkilökohtaistamisen opiskelijan urasuunnitelmien mukaisesti. Tutkinnon perusteet mahdollistavat esim. jatko-opintovalmiuksia parantavien tutkinnon osien ja korkeakouluopintojen sisällyttämisen osaksi ammatillista tutkintoa valinnaisina tutkinnon osina erityisesti silloin, kun opiskelija tähtää jatko-opintoihin korkeakoulussa. Ammatillisen koulutuksen järjestäjät ovat hyödyntäneet tätä mahdollisuutta rakentamalla jatko-opintoihin tähtääviä opintopolkuja yhteistyössä alueen korkeakoulujen ja myös lukioden kanssa. Jatko-opintopolun tutkinnon osat ovat esim. lukio-opintoja, korkeakouluopintoihin valmistavia matematiikan opintoja tai ruotsin tai vieraiden kielten

opintoja. Lisäksi on tarjottu myös ammattikorkeakoulun kursseja, jotka opiskelija on saanut tunnustetuksi osaksi korkeakoulututkintoa, jos hän on jatkanut opintojaan kyseisessä korkeakoulussa.

Kun kyseessä ovat opiskelijan suorittamat ammatillisen tutkinnon osaksi tutkinnon perusteissa määritellyt tutkinnon osat, ammatillisen koulutuksen järjestäjä saa niiden järjestämiseen rahoituksen kuten muutoinkin ammatillisen koulutuksen järjestämiseen. Ammatillisen koulutuksen rahoituksesta säädetään opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa (1705/2009). Ammatillisen koulutuksen rahoitusmalli on kuvattu tiiviisti luvussa 1.1, jossa kuvataan ammatillisen koulutuksen uudistus. Kuvio 4 havainnollistaa ammatillisen koulutuksen rahoituksen eri rahoitusosuuksia, rahoitusosuuksien määrääntymisen perusteena käytettäviä suoritteita ja kunkin rahoitusosuuden keskeisiä tavoitteita.

Kuvio 4 Ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmä

Ammatillinen perustutkintokoulutus ja valmentava koulutus ovat ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 105 §:n mukaan opiskelijalle maksuttomia. Oppimateriaaleista ja tarvikkeista, jotka koulutuksen päätyttyä jäävät opiskelijalle, voidaan kuitenkin periä maksu. Ammattitutkinto- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa sekä muussa ammatillisessa koulutuksessa koulutuksen järjestäjä voi periä opiskelijalta kohtuullisen opiskelumaksun, jolla katetaan osittain koulutuksen järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia. Niinpä jos opiskelijan ammatilliseen perustutkintoon sisältyvän valinnaisen tutkinnon osan järjestää lukio tai korkeakoulu, ammatillisen koulutuksen järjestäjä hankkii nämä opinnot lukiolta tai korkeakoululta ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 30 §:n mukaisena hankintana ja maksaa niistä hankintasopimuksessa sovitun korvauksen. Opiskelijalle ei voi aiheutua muita kuin mahdollisiin oppimateriaaleihin tai tarvikkeisiin liittyviä kustannuksia. Hankinnan tehnyt ammatillisen koulutuksen järjestäjä saa näiden opiskelijoiden osalta perus- suoritus- ja vaikuttavuusrahoituksen kuten muutoinkin.

Ammatillisen perustutkinnon opiskelijat voivat sisällyttää tutkintoonsa valinnaisina tutkinnon osina joitakin avoimen korkeakoulun kursseja myös ilman, että ammatillisen koulutuksen järjestäjällä on hankintasopimukseen perustuvaa systemaattista yhteistyötä kyseisen korkeakoulun kanssa. Korkeakoulut voivat periä avoimista korkeakouluopinnoista 15 euroa opintopisteeltä, mutta korkeakouluilla ei ole velvollisuutta maksun perimiseen. Mikäli ammatilliseen perustutkintoon valinnaisena tutkinnon osana sijoitetut avoimen korkeakoulun kurssit ovat opiskelijalle maksullisia, on ammatillisen koulutuksen järjestäjä voinut maksaa avoimen korkeakoulun kurssimaksun opiskelijansa puolesta korkeakoululle.

Yliopisto- ja ammattikorkeakoululakien ja asetusten mukaan korkeakoulut järjestävät tutkintoon johtavaa koulutusta, tutkintojen osien koulutusta avoimena korkeakouluopetuksena tai erillisinä opintoina, erikoistumiskoulutuksia ja täydennyskoulutusta. Kolme ensimmäistä huomioidaan korkeakoulujen rahoitusmalleissa laskettaessa korkeakoulun rahoitusosuutta valtion perusrahoituksesta. Avoin korkeakouluopetus ja erillisillä opiskeluoikeuksilla suoritettava koulutus on korkeakoulututkintojen osien koulutusta.⁵ Täydennyskoulutus on liiketoimintaa, jonka tuottamiseen ei voi käyttää valtion rahoitusta. Sen lisäksi, että tutkinnon osien koulutusta voidaan järjestää avoimena korkeakouluopetuksena ja erillisinä opintoina, voidaan niitä järjestää myös liiketoimintana. Edellisten lisäksi korkeakoulut järjestävät erilaisia ”studia generalia” –luentosarjoja, avoimia verkkokursseja joista ei saa opintopisteitä⁶ ja erilaisia maksuttomia tilaisuuksia ja tapahtumia laajalle yleisölle tai esimerkiksi lukiolaisille (esim. lukiolaisten vierailut ja abipäivät). Nämä eivät ole rahoituksen laskennassa huomioitavaa toimintaa, mutta kuitenkin korkeakoulun julkisen tehtävän hoitamista, jonka järjestämiseen käytetään valtion rahoitusta.

Korkeakoulujen ja opetus- ja kulttuuriministeriön välisissä tulossopimuksissa kaudelle 2017-2020 on sovittu, että ”Korkeakoulut lisäävät yhteistyötään toisen asteen koulutuksen järjestäjien kanssa korkeakouluopintoihin siirtymisen nopeuttamiseksi.”⁷

Korkeakoulun kannalta opintoihin liittyvässä yhteistyössä ammatillisen koulutuksen kanssa on kyse joko avoimena korkeakouluopetuksena (tai erillisinä opintoina) järjestettävistä korkeakouluopinnoista, joihin toisen asteen opiskelijat osallistuvat, tai siitä että korkeakoulu osallistuu ammatillisen koulutuksen opintojen järjestämiseen tavalla tai toisella.

Ensimmäisen osalta yhteistyössä syntyy korkeakoulujen rahoitusmallissa huomioitavia korkeakouluopintojen suorituksia ja nämä huomioidaan korkeakoulujen valtionrahoituksen laskennassa. Korkeakoulut voivat periä avoimista korkeakouluopinnoista 15 euroa opintopisteeltä, mutta korkeakouluilla ei ole velvollisuutta maksun perimiseen. Korkeakoulun on kohdeltava avoimessa korkeakoulutuksessa opiskelevia yhdenvertaisesti, eli korkeakoulu ei voi yleisesti toimia niin, että se perii maksuja joiltain ryhmiltä ja jättää perimättä toisilta. Korkeakoulu voi yhdenvertaisuuslain mukaisesti tukea tosiasiallista yhdenvertaisuutta jättämällä maksuja perimättä joiltain ryhmiltä. Toisen asteen opiskelijat eivät kuitenkaan muodosta ryhmää, jonka kategorista positiivista erityiskohtelua voisi perustella yhdenvertaisuuden tukemisella.

Valtioneuvosto päätti 17.1.2019 korkeakoulujen rahoitusmalleista vuosiksi 2021-2014.

Ammattikorkeakoulujen osalta jatkuvan oppimisen rahoitustekijä, jossa ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden, lukiolaisten ja muiden korkeakoulun kannalta ei-tutkinto-opiskelijoiden tekemät

⁵ ks YoL 7.1 §, AmKL 10.1 § ja VNA 1082/2014 + muutokset, VNA 1044/2014

⁶ Esim. suuren suosion saavuttanut Helsingin yliopiston ja teknologiayritys Reaktorin Elementsof AI –kurssi, ks. <http://www.elementsofai.com>

⁷ Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tulossopimukset kaudelle 2017-2020 (<https://minedu.fi/yliopistot-sopimukset>) ja <https://minedu.fi/ammattikorkeakoulut-sopimukset>)

korkeakouluopintojen suoritukset huomioidaan, nousi 8 prosenttiin nykyisen 4 prosentin sijaan. Yliopistojen osalta rahoitustekijä on 2021 alkaen 4 prosenttia nykyisen 2 prosentin sijaan.

Yhteistyössä, jossa korkeakoulu osallistuu ammatillisen koulutuksen opintojen järjestämiseen vain pieneltä osalta, esimerkiksi vierailun tai lyhyen tutustumisen muodossa, ei synny korkeakoulujen rahoituksen laskennassa huomioitavia suorituksia. Kyse on kuitenkin korkeakoulujen jatkuvan oppimisen tehtävän hoitamisesta, jonka kustannuksia voidaan kattaa korkeakoulujen perusrahoituksella. Mikäli ammatillisen koulutuksen järjestäjä ostaisi korkeakoululta opetusta, korkeakoulun kannalta kyse olisi periaatteessa liiketoiminnasta, jonka toteuttamiseen ei voida korkeakoulussa käyttää valtion rahoitusta, vaan myynnistä olisi perittävä vähintään kustannukset kattava hinta.

Kehittämisryhmä ehdottaa seuraavaa rahoituksen kehittämiseksi:

- Ammatillisen koulutuksen järjestäjät toteuttavat ammatillisen koulutuksen lain velvoitetta yhteistyöhön omalla rahoituksellaan ja vastaavasti korkeakoulut omalla rahoituksellaan.
- Silloin kun yhteistyössä syntyy ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden tekemiä korkeakoulujen rahoitusmalleissa huomioitavia suorituksia (korkeakouluopintojen opintopisteitä), nämä huomioidaan korkeakoulujen rahoituksen määräytymisessä. Jos yhteistyön muotona on korkeakoulun tarjoamiin avoimena korkeakouluopetuksena järjestettävät opinnot, ammatillisen koulutuksen järjestäjän tulisi maksaa korkeakoulun näistä mahdollisesti perittävät opintomaksut (15€ per opintopiste).
- Strategiarahoituksen myöntämistä eri koulutusasteilla tulee synkronoida keskenään ja ohjata toimijoita strategiarahoituksella yhteistyön kehittämiseen ja yhdessä tekemiseen. Jos strategiarahoitusta myönnetään yhteistyön kehittämiseen yhden koulutusasteen toimijoille, sitä tulee myöntää myös yhteistyökumppaniksi aiotun koulutusasteen toimijoille, jotta yhteistyötä voidaan aidosti ja vastavuoroisesti kehittää.